

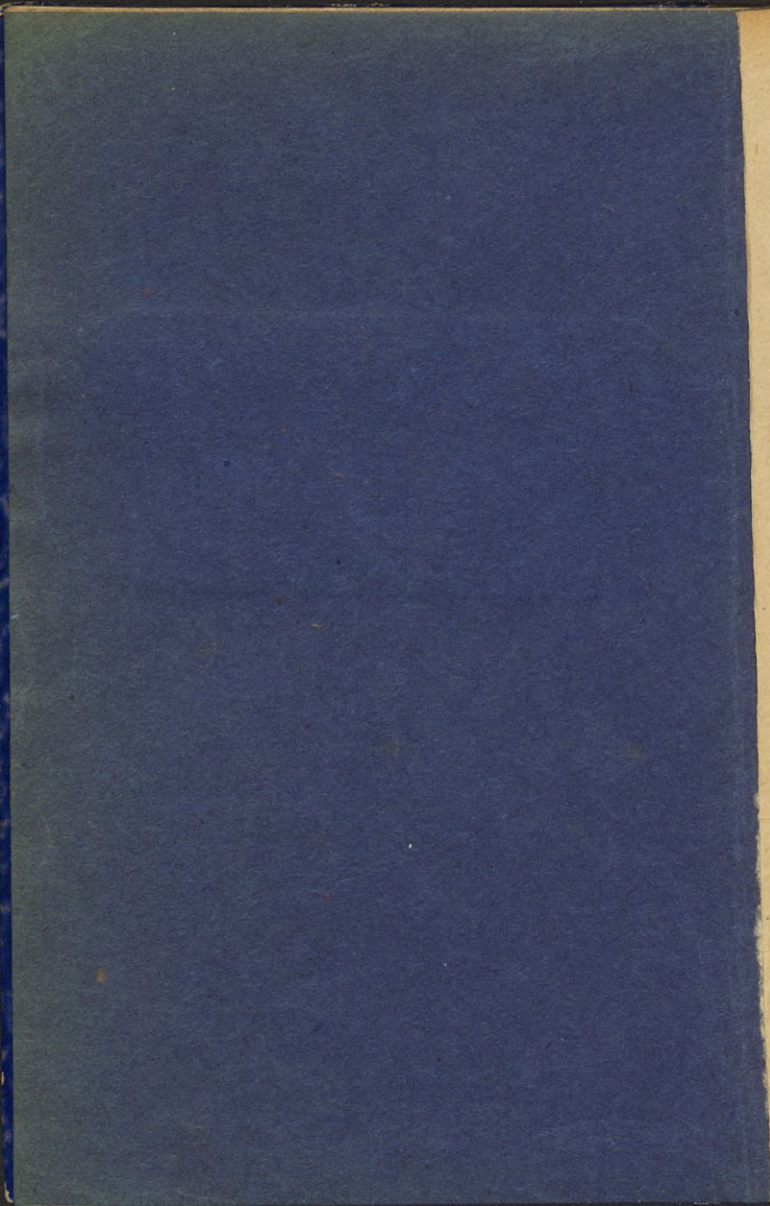
II
B 33754
b.

dormovine.

33754, II, B, b.

33754, II, B, 6,

Kredba,
Isdajalca domovine.

Izdajalca domovine.

Povest.

Spisal

Vaclav Kredba.

Poslovenil in za slovensko ljudstvo priredil

H. Podkrajšek.

V Ljubljani.

Založil in izdal **Janez Giontini.**

1889.

Tiskala Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani.

Dolje.

Vas Dolje šteje 30 hiš. Ime je dobila bržko ne od tod, ker se razprostira v dolini, katera se vleče dve uri daleč od zahoda proti vzhodu. Proti severu meji dolino strma z jelovino poraščena Greda. Najvišji vrh tega pogorja, po imeni Srobotnik, je z jarki raztrgana gora, obraščena z jelovino in listnatim drevjem. Na južnej strani se razprostira vzvišena raván, ki se polagoma spušča proti Dolji. Od zahoda teče v vas potok; gosto vrbovje raste ob njegovih bregovih. V sredi vasi se zavije proti severu ter teče tako do pod Srobotnika, kjer se izliva v drug potok, kateri se vije ob vznožji tega hriba. Ta potok se izliva pol ure hoda pod Doljem v ribnjak Kolmež. Ob robu tega ribnjaka raste vodna rastlina kolmež, in zato ga ljudstvo tako imenuje.

Skozi Dolje pelje lepa cesta. Zgradili so jo bistriški graščaki zato, "da imajo lepo pot med svojimi pristavami. Doljani pa ne ho-

dijo in se ne vozijo zastonj po njej, kajti tudi oni jo morajo nasipati.

Doljani so premožni ljudje. Tam je petnajst velikih in sedem malih posestnikov ter pet kočarjev. Pastirjeva in kovačeva kočast srenjska last in ju ima kovač v najemu. Pod številko 30 je šola; ondu se poučuje vsa vaška mladež v jedneji sobi. — Cerkve v Dolji ni; Doljani hodijo k službi božji v Branik; tam tudi mrličje pokopavajo. Sredi Dolja stoji na vzvišenem prostoru kapelica z malim zvonikom, raz kateri zvoni «Zdravo Marijo» in zapoje mrtvaški zvon.

Pri vsakej hiši je vrt, tu večji, tam manjši. Kočarji imajo le majhne vrte; vendar pa ima vsak nekaj polja, ki je njegova last, ali pa je ima v najemu.

V vasi je tudi nekaj gostaških rodbin, ki stanujejo pri posestnikih. Če tudi ti ljudje nimajo nikakeršnega posestva, zaradi tega vendar niso žalostni, kakor tudi niso žalostni kočarji, da niso posestniki, in ti zopet, da niso graščaki ali kaj tacega. — In čemu naj bi bili žalostni? Tudi po mestih živé gospodje, ki nimajo svojih hiš ter si morajo zato stanovanja najemati, in vendar stopajo ponosno. Zakaj naj bi se torej ravno vaški gostač žalostil zaradi tega, ker nima lastne hiše! — Niti ne misli na to, kajti ves dan

je pri delu in to ga bodri. On dela pri kmetu ali pa v grajskih pristavah. Premožen kmet rad privošči svojemu gostaču gredico, kjer si nasadi krompirja. Pa tudi pri grajščaku se takemu dninarju ne godi slabo. Graščina ne pobere ob času žetve zadnje bilke raz njivo; kar grablje ne dosežejo, ostane dninarju. Otroci se razgubé po strnišči ter pobirajo klasje in je vežejo v snope. Tako je tudi dninar deležen božjega blagoslova; tudi njega doleti božja radodarna roka. — Zato pa Doljani ne poznajo niti lakote niti pomanjkanja.

Dninar se giblje vedno le v naravi, v katerej se je utrdil, živi zmerno ter je vedno čil do visoke starosti. Ako ga Bog obišče s kako boleznijo, skrbi zanj cela vas; vsak mu rad prinese, kar more, in svetuje kakor vé. Kadar pa umre, spremi ga cela vas kakor posestnika. Sploh pa umrje v Dolji malo ljudi, ki bi svojim otrokom ničesa ne zapustili; nasprotno pa si je že marsikdo opomogel, da si je kupil hišico in nekaj zemljišča.

Obrtnikov v Dolji ni dosti. Omenili smo že vaškega kovača, in temu naj zdaj dostavimo še krojača in čevljarja, katera napravljata vaščanom potrebno oblačilo in obuvalo. Mesarja Doljani nimajo, kajti mesa ne jedó drugače kakor ob cerkvenem žegnanji ali na

ženitovanjih in ob drugih slovesnostih; takrat pa ga kupijo v Braniku. Zato pa po zimi mesa preostaje. Kmetje koljejo pitane prešiče, v boljših hišah zakoljejo celo kako goved in potem posuše meso, da je imajo ob času košnje in žetve. Tudi gostilno imajo v Dolji, toda toči se tam le ob nedeljah, ker čez teden nikdo ne pije. In da bi se tudi komu zljubilo polič vina, ga ne dobi, ker bi se krčmarju, vestnemu kmetovalcu, škoda zdelo časa, gostom med tednom streči; gostilna mu je le postranska obrt. Ko bi ne bilo cerkvenega žegnanja, ženitovanj in predpusta, ko mladina rada poskoči, ne trebalo bi v Dolji gostilne. Toda ta gostilna stoji že od nekdanj, in zato se zbirajo ondu ob nedeljah popoldne vaščani, da se pomenijo o gospodarstvu in sploh o tem, kar je novega po svetu. Po zimi sedé v hiši, po letu pa na dvorišči v senci košate lipe.

Ivan Čelešnik.

Dolje sedaj poznamo. Oglejmo si še malo nekatere hiše. Na zgornjem koncu vasi, ravno poleg gostilne, stoji lepa hiša z vrtom. Iz predurja te hiše se pride na obzidano dvorišče, iz dvorišča pa na vrt. Stopimo v hišo! Na

levo je soba z dvema oknoma na cesto, a z jednim na dvorišče in na vrt. Na desno je izba z malim okencem; za izbo pa hlev, v katerem stoji lepa, dobro rejena krava. Za hlevom stoji mali skedenj.

V sobi nabija čevljarski mojster kopita. Enajstleten deček pride ravno iz šole, stopi v sobo in pozdravi očeta: «Dober dan!» — Čevljar, sedeč na svojem stolu, se zgane, kakor bi ga nekaj pičilo. Mesto da bi dečku odzdravil, ga zavrne rekoč: «Pepe, ali si ne moreš zapomniti, da reci ‚guten tok?‘ Kolikokrat sem ti že to povedal.»

«Oče, v šoli ne govorimo nemški,» odgovori deček; «vsi otroci pozdravljajo slovenski in zato pozabim vselej nemški pozdravljati.»

«Jenjaj mi vendar s tvojo nemščino, Ivan, ne muči dečka,» reče žena, ki je v hiši šivala.

«Tega ti ne umeš, Barba,» odgovori mojster. «Jaz vem, kako dobro je, da zna človek nemški. Da bi bil znal nemški, ko sem prišel k ‚militêr‘, bil bi danes lahko kaj družega. Koliko časa je trebalo, da sem si prisvojil nekaj nemških besed! Ko sem pa znal nemški, postal sem takoj ‚frajtar‘ in kmalo na to ‚koprol‘. Kako bi bil ‚avanziral‘, da bi bil takoj nemški znal. Zato hočem, da se uči naš Pepe nemški, inace ne bo iz njega nič.»

«Saj ni taka sila,» odvrne žena. «Kaj pa še hočeš? Lepo hišico imaš, sveta za dva mernika posetve, obrt, mene in Pepeta. Vse to po mojem mnenju ni nikakoršna nesreča. — Kako vesel bi bil sosed Anžin, ko bi mu bila sreča tako mila kakor tebi; toda on re-vež mora na tujem živeti in vender ne go-drnja. Tudi naših kmetov ne zna nihče nemški, in vender živé vsi dobro.»

«Povem ti, Barba, ti si pridna gospodinja, toda o teh rečeh ne umeješ nič, ker v svojem življenju nisi prišla dalje, kakor do domačega plotu. A jaz, ki sem obhodil ves svet, vem, kaj se po svetu godi. Zato hočem, da se Pepe uči nemški.»

«Lačen sem, mati,» reče deček, «prosim kruha.»

«Idi z menoj, Pepček moj! Kmalo bi bili zaradi očetove nemščine pozabili na tvoj lačni želodec,» reče žena, prime dečka za roko in ga pelje v izbo, kjer mu odreže kos belega kruha. — «Sedaj pa pojdi pogledat, kaj počno naše gosi, a jaz grem v hlev, da kravi položim klaje.» S temi besedami odide.

Mož je med tem ostal pri svojem delu; njegove roke so pač opravljale posel, a duh njegov je bil razburjen. Po glavi mu je šumelo, kakor bi čebele rojile. Hipoma zgrabi namočen podplat ter ga začne z vso močjo

nabijati, kakor bi hotel reči: Pokazal vam bom, kdo je Ivan Čelešnik.

Ivan Čelešnik je bil mož kakih 40 let. Njegova postava, njegova hoja, vse je kazalo, da je bil dolgo časa vojak. Vedno je bil čedno napravljen in lepo počesan. Nikdar ni stopil čez prag svoje hiše raztrgan ali zamazan. Čelešnik je pa dobro vedel, da je ljudem to všeč. Ker je bil nekdanj korporal, stopal je jako ponosno, in tega pri vaških čevljarjih ne opazujemo povsod. — Čelešnik je mislil v istini, da mu v vsej vasi ni para; štel se je naobraženim, a vsi drugi so mu bili «neumni Doljani», kakor se je nekoč izrazil. Toda nevednost in prevzetnost ste sestrice, pravi pregovor, in Čelešnik je pokazal, da je to res. Sam ni imel niti pojma o izobraženosti; pri njem je bilo znamenje izobraženosti znanje nemškega jezika. Kdor je znal nemški, bil mu je izobražen človek, kdor ni znal nemški, bil mu je nevednež, če tudi je bil dober in pameten človek. Vsaka slovenska knjiga mu je bila neumost, a vse, kar je bilo nemško, je bilo lepo in vzvišeno, če tudi ni umel niti nemške niti slovenske knjige. — Svojo domišljevano izobraženost je kazal na dva načina. Kadar se mu je nudila prilika za nemški pogovor, to je, kadar je prišel v dotiko s človekom, ki je umel nemški, takoj

je začel nemški govoriti; govoril pa je tem raje, čim več je bilo poslušalcev, ki niso umeli nemški. V duhu se je veselil, češ, da ga vsi občudujejo in se jezé, ker ne vedó, o čem govori. Toda njegova nemščina je bila grozovita; človeku, ki je znal dobro nemški in je moral poslušati Čelešnikovo nemščino, se je zdelo, da posluša voz, ki drdra po nasurej cesti. Zato se je vsak bal njega in njegove nemščine. Še veliko slabše pa je govoril slovenski, kajti vedno je vpletaval nemške besede in reke, a to le zato, da je pokazal, kako zna nemški. Mislil je, da je tako govorjenje Bog zna kako lepo, a v resnici je bilo prav grdo in je spričavalo njegovo nevednost.

V Dolji in po okolici so se ljudje že privadili tej Čelešnikovi nespodobnosti in zato ga niso nič bolj čislali, kakor vsacega prenapeteža; šaljivci pa, kakeršnih se v nobenej vasi ne manjka, vganjali so čestokrat z njim burke. Sploh je bil Čelešnik pameten človek; ljudje so ga zaničevali le zaradi tega, ker je mislil, da je boljši mimo drugih, ker zna nekaj nemških besedij. Ker je bil sicer pošten mož, imel je v Dolji dosti opravila; popravljal je stara obuvala in izdeloval nove črevlje. Doljani niso hoteli časa tratiti s tem, da bi hodili k drugemu čevljarju v bližnjo vas. Če-

lešnik je naredil obuvalo trdno, če tudi ne posebno lepo, kajti pri vojaki je svoje roko-delstvo popolnoma zanemaril in vsled tega tudi veliko pozabil. Pozneje pa se ni naučil nič novega in zato je delal vse, kakor pravimo, na jedno kopito.

Hišico je podedoval Čelešnik po svojem očetu; ker je bil, kakor smo že omenili, mož lepe postave, oženil se je lahko pri Barbi Hudnikovi, če tudi je bila hči večjega posestnika in je imela 500 goldinarjev dote. Barba je bila dobra žena, umna in delavna gospodinja. V obče se je Čelešnikovej družini prav dobro godilo.

Johann Čelešnik

Johann Tschelleschnigg,

Schuhmachermeister.

*Čevljarški
majster*

Bilo je poletno jutro. Ker je bila nedelja, hiteli so Doljani s svojimi družinami k prvi maši v Branik. Iz zgornjega vaškega konca pelje pot v Branik mimo čevljarjevega doma. Navadno se ni nihče oziral po tej hiši, a ta dan se je ustavil vsak, kdor je šel mimo, ter pogledal na hišno pročelje. Nekateri so se čudili, drugi zopet so se smejali, še drugi majali z glavami. Ker pa ni bilo časa obotavljati se, da ne zamudé maše, šli so hitro

dalje. Zato pa so imeli vso pot dovolj pripovedovati o tem čudnem možu.

Kmalu se je zvedelo po vsej okolici, da ima čevljar nekaj novega na svojej hiši. Vaški otroci, hlapci in dekcle, s kratka, vse je vrelo skupaj. Dobrinova Anica je nesla koš detelje v hlev, ko zasliši vrišč pred čevljarjevo hišo. Hitro jo zmeče v jasli in teče na cesto. Ob tistem času je Dolinarjev France konje štrigljal; kar ga pokliče Kopačev Janez, da naj gre čevljarjevo hišo gledat. Celo stara Veronika, ki je že davno izročila svoje posestvo sinu, in je že tako oslabela, da ni mogla več v cerkev, je prišla, da nasiti svojo radovednost. V kratkem času je nastala pred čevljarjevim stanovanjem prava gnječa malih in velikih gledalcev.

Kaj je bilo videti na čevljarjevi hiši? Kaj je nakopičilo toliko radovednega občinstva?

Nad oknom Čelešnikove delalnice je visela deska z napisom:

«Johann Tschelleschnigg
Schuhmachermeister.»

Slovenski se glasi to: Ivan Čelešnik, čevljar. Kaj tacega v Dolji še ni nihče videl, kajti vsak je dobro vedel, kje stanuje čevljar, krojač ali kovač, in ga je našel brez napisa nad vrati. Ako pa je hotel kak tujec to zvedeti, vprašati mu je bilo le kakega otroka,

in vsak mu je to z veseljem pokazal, ali pa ga celo tjà peljal. Čelešnikov napis je bil torej popolnoma odveč in da bi bil tudi slovenski. Ker je bil pa nemški v zgolj slovenski pokrajini, bil je še tem nepotrebnejši. Poleg tega je pa Čelešnik svoje slovensko ime, da bi se glasilo nemški, tako popačil, da niti Nемеc niti Slovenec pravega njegovega imena ni poznal. Ta napis je torej radovednost vaških gledalcev popolnoma opravičil.

Čelešnik je sedel pri oknu ter smehljaje zrl med množico, kakor bi hotel reči: Le glejte, neumni Doljani! — Doljani pa niso bili tako neumni, da bi ne vedeli, kaj to pomeni; smejali so se le tej novotariji in pa popačenemu slovenskemu imenu.

Vsak si je tolmačil nemški napis po svoje, in zato ni bilo smehu ne konca ne kraja.

«Poslušajte,» reče Miha, kovačev pomočnik. «Tudi jaz sem se učil nekaj časa nemški. Spominjam se, da se v nemščini sem in tja nekatere črke ne izgovarjajo in nekateri zlogi drugače beró, kakor pa pišejo. Tako na primer se izgovori slovenska beseda ‚žganci‘, ako se zapiše nemški ‚knödel‘.»

«Jenjaj mi s takimi razlagami!» zavrne Andrej Miho. «Ta napis znači slovenski: Tu se izdelujejo nemški čevlji.»

«Ti nisi prave pogodil,» popravi Peter Andreju. «To pomeni: Tu se izdelujejo čevlji za Nemce.»

«Čelešnik bi dolgo počival, ako bi čakal na to, da pride iz Koroškega kak Nемеc in si naroči pri njem nove čevlje», dokazuje Andrej.

«Tega ne umeš,» poučuje Miha šaljivo Andreja. «Ako Nemci zvedó, da ima Doljski čevljar nemšk napis, prišli bodo v trumah čevljev naročevat, in Čelešnik bo moral vsaj deset pomočnikov najeti, da bode naredil toliko čevljev.»

«Tako? Torej Čelešnik ne bo v prihodnje nam delal?» vpraša zgovorna Gašperjeva Mina.

«Znaš li nemški?» vpraša jo Andrej.

«Mogoče bi znala, če bi zlezla pod kako korito», odgovori Mina.

«Vidiš torej,» poduči jo Andrej, «Čelešnik si je omislil nemški napis zato, da ga mi Slovenci ne bomo z delom nadlegovali.»

«To vedeti, me veseli,» reče na to šaljivo Mina, «a sedaj moram domov, kajti naša hiša je odprta. Lehko se prikrade kak potepuh ter nam odnese vse, ne da bi o tem kaj vedeli.»

«Prav imaš Mina,» pritrdijo mnogi, in vsa množica se razide.

V hiši pa se oglasi čevljar rekoč: «Tumes folk» (neumneži).

Kmalu na to so prišli ljudje od prve maše. Mnogi iz zgornjega konca, ki so na poti proti domu navadno po neki stezi za vasjo hodili, šli so ta dan mimo čevljarjevega stanovanja, da si ogledajo napis. Ustavili so se, ogledovali desko ter odšli v mnogo-vrstnih pogovorih. Med zadnjimi, ki so prišli iz cerkve, je bila tudi Čelešnikova žena. Proti svoji navadi je šla čez polje, da ni srečavala znancev. Jokala je. Čelešnik jo je težko pričakoval, kajti rad bi bil zvedel, kaj pravijo ljudje o njegovem napisu. Ko pa vidi, da prihaja objokana, se prestraši. Jezen vpraša, kaj se ji je hudega zgodilo.

«Zakaj bi ne jokala, jaz uboga žena! Sram me je bilo, da nisem vedela kam naj pogledam. V Braniku so govorili danes le o tebi,» pripoveduje žena jokaje.

«Tos klaub ih» (mislim da); «o gemajn ljudeh se pač ne govori,» odgovori Čelešnik ponosno.

«Zaradi tvoje nemščine ne bomo smeli niti iz hiše, inace bodo ljudje za nami kazali. Vsakdo trdi, da si popolnoma obnorel,» zdihuje žena in začne na novo jokati.

Na to stopi Pepe v hišo. Tudi on začne jokati. Mati ga objame in vpraša kaj mu je.

Toda Pepe ne odgovori ničesa in milo joka. Oče stopi k njemu in mu vелеva, da naj pove, kaj se mu je zgodilo.

Prejšnji pogovor je vsled tega prejenjal, kajti oba, oče in mati, začneta dečka izpraševati, kaj se mu je zgodilo.

«Idi k meni, sinček moj, in povej mi, kaj ti je,» reče mati. Deček je nekaj časa molčal, potem pa je rekel materi: «Sram me je!»

«No, to sem pekirig» (radoveden), «kaj se je dečku zgodilo,» dostavi Čelešnik.

«In zakaj te je sram? Povej mi! Vsaj veš, da te ljubim,» reče žena.

Na to pripoveduje Pepe ihteč: «Ko ste bili v cerkvi, zbralo se je pred našo hišo polno ljudi. Vsi so se smejali naši deski.» Komaj to pové, začne z nova jokati.

Mati pa reče zdihovaje: «Tu slišiš svojega lastnega sina; tudi njega je sram. Čelešnik, prosim te, odstrani desko!»

«Oče, prosim vas, odstranite desko!» nagovarja deček očeta.

Čelešnika je to jako ganilo. Ni mislil, da bo imel ta napis take posledice, kajti nadejal se je, da ga bodo vsi občudovali. Svojo ženo in svojega sina je srčno ljubil; karkoli sta želela, je rad storil. Le to pot ju ni hotel uslišati. Tolaži ju rekoč: «Ljuba

moja Barba, o tem ne veš nič, in ti, Pepe, še ,kor' (prav) nič. Povedati vama hočem, zakaj moj ,šilt' zasmehujejo; zato, ker ne vedó, kaj pomeni. Le oni, ki ni prišel dalje, ko do domačega plotu, ne vé, kaj se godí med ,kepildet' (omikanimi) ljudmi! a kdor ima ,pildunk' (omiko), ta si misli: Glejte, Čelešnik se je pri vojakih več naučil, kakor samo komis jesti. — Potrpi torej, da Doljanom to razložim, potem me bodo ,kvis' (gotovo) bolj spoštljivo gledali.»

«Prosim te, ljubi mož,» odvrne žena, «kaj nas brigajo oni omikani ljudje, o katerih vedno govoriš; kaj nas briga ves svet, katerega si videl, ko si bil pri vojakih! Mi živimo tu v Dolji. Tu sva bila rojena, in ker nama je tu živeti, obnašati se morava tako, kakor je tu običajno. — Povem ti, da mi je Dolje ljubše, kakor najlepše mesto. Srečna bi bila tu, ako bi te ljudje zaradi tvoje nemščine ne zasmehovali.»

«Molči, Barba! To bom že ,porihtal' (poravnal) in zopet bo ,kut'» (dobro), tolaži jo Čelešnik. «Popoludné grem pod lipo.»

«Prosim te samo to, da ne govoriš ondi nemški; ljudje te bodo še bolj zasmehovali,» pristavi žena.

«Saj kuc muc» (bodi dobre volje), odvrne Čelešnik.

Pod lipo.

Proti dvem popoludné so se jeli vaščani zbirati pod lipo na gostilniškem dvorišči. Prvi je prišel to pot živinski kupec Mark s Koroškega. Mož je bil protestantovske vere in poleg tega zagrizen nasprotnik Slovencev. Ljudstvo je to dobro vedelo in ga baš zaradi tega ni kaj posebno čislalo. Ker je bil nizke postave in sploh slabotne rasti, nazivalo ga je navadno Markec, in tako ga bomo tudi mi imenovali. Kadar je prišel v Dolje živino kupovat, nastanil se je navadno v vaški gostilni ter ondi s kmeti kupčeval. — Vsacega prišlega Doljana je prijazno pozdravil ter mu segel v roko. Tudi napil je vsacemu s svojim kozarcem, rekoč: «Pijte na zdravje!» (V Dolji se ne napiva samó onim ljudem, katere se hoče s takim preziranjem zaničevati). Govorica se je sukala o živinoreji, kajti slehernemu je bil to najljubši pogovor. Markec je vpraševal, kje bi dobil kaj lepe živine, a kmetje so vpraševali, po čim plačuje. — Pogovor je zasukal prišli vaščan Gregor; vprašal je Markca, kaj je novega po svetu.

«Nič novega ne vem,» odgovori kupec, «a pri vas sem videl nekaj novega. Dolje napreduje.»

«Radoveden sem, kje vidi Markec pri nas kaj napredka,» dostavi župan Hrast.

Markec odvrne: «Ni li to napredek, da ima že tudi vaš čevljar napis, kakoršne imajo rokodelci v mestih? Zna se, da je Čelešnik prehodil veliko svetà in da je ondi tudi kaj videl.»

Slučajno pride ravno v tem Čelešnik. Na obrazu se mu je poznalo, da je zadnje Markčeve besede šlišal, kajti zadovoljno se je smehljajal.

«Govori o volku in takoj se ti pokaže,» reče kupec, seže Čelešniku v roko ter mu napije.

Ko je Čelešnik Markca zagledal, je močno želel nemški govoriti; vender pa se je pre-magoval, a to ne zato, ker ga je žena pro-sila, da naj pusti nemščino, temveč zato, ker mu je bilo za slavo, katere je baš tu veliko užiti upal. — Ako bi bil govoril z Markcem nemški, ne umeli bi ju drugi ljudje; tega pa on ni hotel, in zato vpraša slovenski: «No, je li bilo to kaj lepega?»

«Gotovo da,» odgovori Markec sladko. «Kako bi bilo mogoče slabo govoriti o možu, ki je prehodil veliko svetà in je bil pri vo-jakih korporal.»

Čelešniku so se veselja oči svetile. Če tudi je bil jako domišljjav, vender ni mislil,

da bodo tako kmalo ponižani vsi oni, ki so ga zjutraj zasmehovali.

Toda Markec je bil prekanjen človek: poznal je človeške slabosti in je vedel, kaj mu je storiti, da pridobi ljudi za sé.

«Za pečjo nisem sedel in slep tudi nisem ,rajžal',» odgovori porogljivo Čelešnik.

Hrast je takój vedel, kaj hoče čevljar reči; odgovori mu: «Človeku ni treba ravno daleč izza peči, da si ogleda rokodelčičevo desko; nisem bil pri vojakih, a videl sem vender marsikaj, takó na primer gospode v frakih s cilindrom na glavi in z zlatimi očali na nosu. Zato pa mi ni prišlo na um, da bi jih posnemal.»

«A kdo bi vam mogel to zabraniti, oče župan?» vpraša priliznjeno Markec. «Gotovo bi se znali tudi vi gosposki obnašati, in gotovo bi se vam tako oblačilo bolj podalo, kakor vsakemu mestnemu gospodiču, ki ima svojo obleko na dolgu.»

«Prav gotovo,» odvrne župan, «prepovedati bi mi tega ne smel nihče, toda prepovedati bi tudi jaz ne mogel, da se mi ne smeje vsa soseska.»

Čelešniku je bilo še živo v spominu, kako so ga zjutraj zasmehovali. Ni bilo torej težko uganiti, kaj župan mēni. Odgovoriti je hotel, a je obmolknil, ker je

ravno prišel vaški učitelj. — Vsi so vstali ter prijazno pozdravili prišleca.

Gospod učitelj je bil mož srednje velikosti in blizu 60 let star. Sivi lasje so mu pokrivali glavo; z obraza pa mu je sijala dobrota. Vsak, kdor ga je videl le enkrat, moral ga je spoštovati tako, kakor ga je spoštovala vsa soseska in vsa okolica. — Navadno je prihajal pod lipo veselega obraza; to pot pa je bil nekako potr. Zato je pripomnil zgovorni vaščan Ribič: «Naš gospod učitelj prihaja danes nekako potr.»

«Kaj vam je danes?» vpraša posestnik Apnenčar.

«Gospod učitelj se bode že med nami razvedril,» dostavi župan. «Kdo bo vedno vesel! Vsak ima svoje težave; včasih nam je bolje, ako moremo komu potožiti, včasih nam je pa še hujše, ako zapazimo, da več ljudi naše bridkosti vidi; nimamo pa radi, ako nas takrat kdo sili, da bi se mu razodeli.»

«Gospod župan govori kakor knjiga;» pritrdi priliznjeni Markec.

«Kakor slovenska knjiga,» dostavi učitelj s povdarkom.

«Kakor Slovenec,» reče župan, ki je hotel s tem Nemca ponižati in mu povedati, kaj učitelj mēni.

«To bi bilo slabo,» nasmeje se prijazno Slivar, «vsaj smo tu vsi Slovenci.»

«Poglejte na številko 25! Tam imate na pročelnej hišni steni zapisano, kakšni Slovenci smo tu,» odgovori učitelj resnobno. «In zato sem nevoljen, kakor ste opazili. Prišel pa sem le z namenom, da govorim z vami o tej zadevi.»

«Ravno smo o tem govorili, gospod učitelj,» dostavi župan. «Prav ljubo mi je torej, da ste prišli; s svojo možato besedo bote gotovo veliko pripomogli, da se kaj takega ne zgodi več, kakor se je danes zgodilo.»

«Kaj pa se je zgodilo, možje?» vpraša Markec.

«Vprašajte mojstra Čelešnika; ta bode vedel kaj več povedati, kakor mi,» odvrne na kratko župan, potem pa nadaljuje: «V srce me je bolelo, videčega, da se šali mladina na nepravem mestu. Toda odpustil sem ji, kajti brez pravega vzroka bi se gotovo ne bila tako razposajeno obnašala.»

«Tudi jaz sem govoril danes v nedeljskej šoli z mladino o tem, kar je napravilo toliko hrupa,» dostavi učitelj. «Razlagal sem jej, da mi ta nemški napis ni v posmeh, ker je razobešen na sramoto našega materinega jezika, katerega nam je tako spoštovati, kakor naj spoštujemo očeta in mater, ki sta

nas učila ta jezik. In, kakor gresta dober sin in dobra hči z veseljem k svojim starišem, in da je to v domačem kraji ali kje drugod, istotako sta tudi dober Slovenec in dobra Slovenka ponosna jezika, katerega govoré njuni stariši; ponosna sta na svoj materini jezik. — Nikdar ne bota mislila, da je kak jezik boljši, vzvišenejši od slovenščine. Če bi slišala o tem jeziku porogljivo govoriti, užalostilo bi ju to tako, kakor da bi kdo sramotil ali preklinjal njune stariše in pradede. — Kakšen bi bil ud družine, ki bi mirno poslušal, da se sramoté njegovi stariši, bratje, sestre, ne da bi pri tem zarudel, ne da bi se zanje potegnil? Kakšen bi bil sin, ki bi govoril sramotilno o svojih stariših? Kakšen bi bil Slovenec, ki bi svoj jezik zaničeval, zametoval? Tak Slovenec bi preklinjal grobove svojih pradedov.»

Učitelj je končal svoj govor in smrtna tihota je nastala med družbo. Vse so te besede globoko presunile. Čelešnik je sedel kakor na žarjavici, a pri vsem tem se je pre-magoval, da bi nihče ne vedel, kako so ga te besede pekle. Molčal je. K sreči ga je rešil iz te zadrege sosed Gašper, ki je vprašal: «Prosim, gospod učitelj, kaj je rekel na to moj Anton?»

«Vaš Anton je jokal in z njim vred je jokalo več dečkov in deklic. Jenjal sem o

tem govoriti in začeli smo se učiti,» odgovori učitelj.

«Verujem vam,» reče Gašper jecljaje; «moj Anton je mehkega srca.» — Mož je komaj govoril, kajti tudi njemu je zaigrala solza v očeh. Vstal je, stopil k učitelju, prijel ga za roko ter jo vroče pritisnil nasè in rekel: «Hvala vam, gospod učitelj!»

«Tudi jaz se vam zahvaljujem v imenu vse soseske za lepe nauke, katere ne le naša mladina, temveč tudi mi od vas dobivamo,» reče župan in še dostavi: «Dokler se bode naša mladina tako vzgojevala, ne bode med nami razposajencev, ki bi Doljane sramotili; tega sem prepričan.»

Do sedaj je molčal radovedni Markec, to pa ne iz spoštovanja do učitelja, temveč iz previdnosti, da se prepriča, kam večina teh govorov meri.

Ko je župan svoj govor končal, oglasi se, rekoč: «Res je; take soseske, kakor je Dolje, človek ne bode prav lahko našel. To pa ni čuda, kajti, kjer županuje tako pravičen in učiteljuje tako izobražen mož, ondu ne more drugače biti. Govoru gospoda učitelja si dovoljujem dostaviti samo to, da ima slehern na svoji hiši lahko nemšk napis, a je pri vsem tem dober Slovenec.»

«Tak Slovenec bi bil enak vojaku izza 1848. leta, ki se je skrtil pod streho, da mu ni bilo treba na vojsko,» ugovarja župan. «Dober Slovenec ne skriva svoje narodnosti za nemškim napisom.» 72.

Govoreč o vojaku-junaku, dotaknil se je župan Čelešnikove vojaške časti. Nič več ni mogel molčati; oglesi se in reče: «Mislim, da v S na Koroškem tudi vedó, ‚vas sihs gehert und vas niht‘ (kaj je prav ali ni prav) in mogoče tudi boljše, kakor v Dolji, in vender imajo tam tudi nemške ‚šilde‘. Ti so torej vsi slabi Slovenci.»

«Za narodnost vseh teh ‚šildarjev‘ ne dam niti počenega groša,» odvrne župan. «Kadar pridem v mesto in hočem tam v gostilno, da se okrepčam, ali če grem v prodajalnico kupovat, ogledam si vselej napis. Ako je napis samo nemšk in ni tudi slovensk, ne stopim čez prag. Zdi se mi, kakor bi samega sebe s pestmi v obraz bil, ako bi nesel denar v hišo takih ljudi, ki naš materini jezik in nas Slovence zasramujejo.»

«No, tako hudo pa vender ne bo,» tolaži Markec župana. «Zaradi malostnega nemškega napisa vsaj ne bote mojstru Čelešniku prijateljstva odpovedali in ne bote svojega obuvala drugod naročevali. Čelešnik ume

svojo obrt tako dobro, kakor je umel svojo vojaško službo.»

«Ne vem, zakaj bi živel s Čelešnikom v prepiru; ne vem pa tudi, zakaj naj opuščam na deželi to, kar mi je v mestu pravilo,» dostavi župan. «Dokler bo imel mojster Čelešnik nemški napis nad vrati, toliko časa ne dobi od mene in moje družine dela,» reče župan odločno.

«Zato pa tudi ne bom ‚fehten‘ šel,» odgovori jezno Čelešnik, «in da boste vedeli, jaz ‚šilda‘ za ‚truc‘ (nalašč) ne bom snel.»

«Vsacega izmed nas obvaruje naj Bog beraške palice,» pravi resno župan.

«V Dolji se bomo že sporazumeli,» opomni zgovorni Gašper, «vsi imamo napake in zato si jih moramo odpustiti.»

«Vsaj sem rekel, da ne bo tako hudo,» oglasi se zopet Markec. «Jaz mislim, da bi tu na Slovenskem ne bilo treba prepиров zaradi slovenske in nemške narodnosti, ko bi vsaka stranka nekaj odjenjala. Meni, na primer, je vse jedno, kupčujem li s slovenskim ali z nemškim kmetom, da se mi le kupčija posreči. Ko bi torej vsak Slovenec umel tudi nemški, živeli bi tu lahko vsi mirno drug poleg družega; vse jedno bi nam bilo potem, jémo li nemški ali slovenski kruh. To bi bila najboljša jednakopravnost.

Verujte mi, da bi se potem nihče ne hudoval nad človekom, ki ume nemški govoriti.»

«Tudi mojemo vrancu je vse jedno, če zoblje oves po nemški ali po slovenski, in nemški konj živi ravno tako, kakor slovenski,» pretrga Apnenčar govorico, na kar se vsi prav iz srca zasmejó.

«Dobro ste jo pogodili,» reče učitelj; «toda to, kar je povedal Markec, je jako zamotana stvar; treba je, da jo nekoliko pojasnim. Markcu je narodnost na videz tako malostna stvar, da mu je vse jedno, je-li Slovenec ali Nmec. Kadar se mu dobro godi, ni niti Nmec, niti Slovenec. Da je pri potujočih kupcih in prodajalcih to mogoče, pride od tod, ker morajo med svetom tako ravnati. — Dandanes se ljudstvo povsod zaveda svoje narodnosti, in zato bi ravnal slehern potujoči kupec ali trgovec jako nespametno, da bi po tujih krajih obešal svojo narodnost na veliki zvon. To bi njegovemu poslu gotovo jako škodovalo. Ti ljudje o tem predmetu na tujem najraje nič ne govoré. Celo ako bi jih kdo izzival, o tem kaj govoriti, ne povedó veliko, ali pa le kaj tacega, kar gotovo ugaja onim, ki jih vprašajo. — Tudi naš Markec je take baže mož. Njemu je slovenska narodnost

hud trn v peti. Da bi on mogel, ponemčil bi to uro vse Slovence. A ker tega storiti ne more, in mora v kupčijskih zadevah večkrat med nas goriške Slovence, ne reče rad tukaj med nami kaj žalega o nas Slovencih. Drugače pa se obnaša doma na Koroškem med svojimi nemškimi brati. Ondi poje z drugimi vred slavo velikemu nemškemu narodu, čegar sin biti mu je velik ponos. Toda tega mu v zlo šteti ne smem. Prav je, da se zaveda svoje narodnosti, da bi le poleg tega družih narodnosti ne sramotil. Ker smo pa mi vsi prepričani, da nam Nemci ne privoščijo, da bi se izobraževali na podlagi našega materinega jezika, ker nam želé našo narodno smrt, zato smemo reči, da so nam oni veliki sovražniki. Oni nas zatirajo v narodnostnem obziru ravno tako, kakor uničujejo po Istriji laški Karnieli naše rodne brate v gmotnem obziru. Doma iz Vidma in okolice, naseljujejo se ti ljudje po Istriji, posojujejo kmetom denar na visoke obresti ter jim slednjič, kadar ubogi trpini ne morejo več obrestij plačevati, prodadó posestva. Spravijo jih na beraško palico, sami pa bogaté ter se redé potem ob žuljih nesrečne, pregnane slovenske raje. — Da bi pa mi Slovenci hrepneli po nemškem jeziku in nemškej omiki,

meneč, da je ona boljša od naše, bilo bi prav neumno in nemožato, kajti mi imamo svojo narodnost, svoj jezik in svojo domovino; nam ni treba teh bogastev pri drugih narodih iskati.

Povem naj vam še to-le priliko. Andrejevo in Jožefovo posestvo skupaj mejite. Naenkrat bi si domislil Andrej, da je Jožefovo posestvo boljše od njegovega, od onega posestva, katero so obdelovali njegov oče, stari oče, praded, sploh vsi njegovi predniki. Na to bi šel Andrej k Jožefu in bi mu rekel: Meni moje posestvo ne dopade, meni dopada tvoje posestvo; prosim te torej, da me vzameš za gostača; z vso svojo družino ti bom delal za to.»

«Kaj tacega vender ne bom storil,» seže Andrej v besedo, «kajti to ni res, da je Jožefovo posestvo boljše od mojega; in da bi tudi bilo, zadovoljen sem, da imam to posestvo, katero sem podedoval po očetu, katero bo, če Bog dá, tudi moj sin za mano podedoval. Naš Čelešnik je le kočar, in kako je vesel, da je pod svojo streho; on ima le za dva mernika posetve in kako se trudi, da kaj več pridela. Kdo bo torej najemal stanovanje, če mu tega treba ni? Resnična je prislovica, ki pravi: Povsod dobro, doma najboljše.»

«Prav imate, Andrej, tako je!» pritrdi učitelj. «Čelešnik in Markec nas pa vender le silita med Nemce.»

«Tega nisem govoril,» reče Markec.

«In jaz tudi ne,» dostavi Čelešnik.

«S temi besedami se nista izrazila, a stvar ostane vender jedna in ista.»

«Povejte mi, oče Čelešnik, ali ne pomeni vaš nemški napis na hiši, da stanuje ondi Slovenec, najet od Nemcev? Ker ste se pri napisu poslužili nemščine, vsprejeli ste jo za gospodinjo, a slovenščino za nje gostijo. Markec pravi, da je to napredek ter nam priporoča svoje domoljubje, zahtevajoč, da pošiljamo svoje otroke v nemške šole, kakor jih pošiljajo Nemci, dasiravno imamo za našo mladež slovenske šole.»

«Na ta način bi bil najemnik vsak Slovenec, ki zna nemški,» brani se Markec.

«To je tako,» razlaga učitelj; «na Perovem so zidali tovarno za papir. Ker se je pokazalo, da jim tam primanjkuje vode, mislili so na to, da jo napeljejo umetnim potom. Uro daleč od tam izvira močan studenec; ker ni bilo druge pomoči, napeljali so od tam vodo po ceveh v tovarno.

Ako bi jih hoteli mi posnemati, to je, ako bi napeljali vode od drugod v Dolje, dasiravno je imamo tu dovolj za domačo

potrebo, smejal bi se nam ves svet. — Ravno tako je tudi z jezikom. Učenim možem, profesorjem, duhovnom, odvetnikom, zdravnikom, uradnikom in sploh možem v javnih službah ne zadostuje znanje jednega jezika; to ni samo pri nas Slovencih, temveč pri vsakem naobraženem narodu. Zato pa ti gospodje ne govoré samo nemški, temveč govoré tudi druge jezike, ker jih v službi čestokrat potrebujejo. Zato imamo šole, da se učeča mladež poleg materinega jezika uči tudi drugih jezikov. Ako se na primer Francoz hoče učiti angleški, ne gre zato na Angležko v šolo, temveč se nauči tega jezika v svojej domači šoli. Istotako ni treba naši mladini v nemške šole, da se nauči nemški. In ker vi Markec kupčujete tudi po slovenskih deželah, treba je, da umete slovenski. Toda nam Doljanom, ki ne kupčujemo po Nemškem, ni treba nemškega jezika. V naše izobraževanje zadostuje slovenska knjiga popolnoma, kakor imamo tudi za naše potrebe vode več ko dovolj in nam je ni treba po ceveh od drugod napeljavati in si tako nepotrebnih troškov nakladati.»

«To so, skoro bi rekel, evangeljske besede,» pripomni vaščan Zažorec. «Čim delj človek posluša, tem bolj je prepričan, da je res tako.»

«Dostavim naj le, da se Nemcem v njegovem evangeliji godi velika krivica,» reče Markec, «kajti Nemci niso taki sovražniki Slovencev, kakor trdi gospod učitelj. Oni radi občujejo s Slovenci, in to pač ne kaže, da jih sovražijo.»

«Res je to, a ta prijaznost je čestokrat le navidezna,» odvrne župan; «doma pa nas smešijo in opisujejo kot robate kmete.»

«Naš gospod učitelj ne dela nikomur krivice,» reče Gašper; «kogar on kaznuje, je gotovo kazni vreden; to mi je še dobro v spominu iz šolskih let.»

Ker je vse očitanje veljalo sedaj le Markcu, odleglo je Čelešniku. Videč, da ima somišljenika, se je ojunal ter začel tudi on učiteljevemu govoru oporekati. Rekel je: «Gospod učitelj pravi, da mi v Dolji ne potrebujemo nemškega jezika; ,ober ih sok' (a jaz rečem), da le toliko časa ne, dokler ne pridemo izza domače peči. Tudi jaz sem Doljan; a ko sem prišel k ,militêr', uvidel sem, da se mi bo brez nemškega jezika slabo godilo. In kaj me je to ,koštalo', predno sem se ga naučil.»

Na to vpraša učitelj smehljaje: «Čemu ste rabili nemščino pri vojakih?»

Čelešnik odgovori ponosno: «Kaj ne veste, gospod učitelj, da je ,komanda' nemška?»

«Vem, vem, ljubi moj Čelešnik,» pritrди mirno učitelj, «toda par besedi zapomni si tudi otrok, ki je komaj hoditi začel. Odraščen mladenič si bo torej tudi zapomnil nekaj nemških povelj. Druzega dela tam itak nima; kadar pa ume nemško povelje, potem nemščine ne potrebuje več.»

«Frajlih» (seveda), odvrne Čelešnik, «kdor hoče ostati ,gmajnar‘; kdor pa jo hoče prinesiti ,vajter‘ (naprej), kdor hoče ,avanzirati‘, mora znati tudi ,tajče šriftšproh‘ (nemški pismeni jezik), ker so vsi ,pefeli tajč‘.»

«To je res,» pritrди Markec, «kdor ne zna nemški, ne postane korporal ali častnik.»

«Da, da, kdor hoče biti korporal ali častnik, uči naj se nemški. Zato imamo vojaške šole, in časa imajo vojaki tudi dovolj v to. Dopoldné opravijo orožno vežbanje, popoldné pa so prosti, in takrat naj se učé, da ne bodo ljudje rekli, vojaki se naučé lenušiti in niso za nobeno delo, kadar pridejo domov. Sploh pa je izobraženemu častniku poleg nemščine znati še veliko družega, ináče bi vsak Nемеc postal lahko takoj častnik, ko ga vzamejo v vojake. Zares žalostna pa bi bila vsaka armada, katero bi cenili po tem, koliko mož zna nemški. — Tudi vi, Čelešnik, niste postali korporal le zaradi tega, ker ste umeli nekaj nemških

besedij, temveč zato, ker ste se v slovenskej šoli dobro izšolali. Žali me, da pripisujete vse le nemškemu jeziku, a to, kar ste se od mene naučili, tako prezirate in celo zaničujete. Pri tej priložnosti vam lahko povem še več, in vam, nekdanjemu učencu tudi hočem povedati. Ako bi se bili tako izobraževali, kakor sem vam jaz svetoval, ko ste zapustili šolo, brali bi bili slovenske knjige in časopise; to bi bilo pravo. Ker ste pa to zanemarjali ves čas, odkar ste prišli k vojakom, niste v vednostih ne le prav nič napredovali, temveč ste pozabili še to, kar ste se v slovenskej šoli naučili; vse to je polagoma izginjevalo in je naposled popolnoma izginilo. — Peščica nemških besedij, katere ste si za vojaško potrebo prisvojili, še ni izobraženost. In da bi znali nemški še bolje, kakor v resnici znate, še bi ne bili izobraženi. Vsak jezik je le sredstvo ali ključ k naobraženosti; kdor pa s tem ključem ne zna odpirati, ne prisvoji si nikoli naobraženosti, naj ima takih ključev še toliko v rokah. — Naš spoštovani oče župan zna le slovenski, a ker se v tem jeziku vedno izobražuje, ker v prostih urah bere poučljive spise, naučil se je že prav veliko, če tudi ne zna nemški.

Kar sem vam povedal o njem, to velja tudi o drugih naprednih vaščanih.»

«Zahvaljujem se vam za pohvalo, gospod učitelj, kajti veselí me, slišati to iz vaših ust. Vi govorite le resnico, in zato cenim te vaše besede. Tudi se vam zahvalim za lepe nauke, kateri so veljali sedaj Čelešniku. Preverjeni smo, da ste govorili ljubeznjivo in zgolj resnico; kdor se ravna po vaših naukih, ne bo grešil,» reče župan Hrast.

Vsi so pogledali Čelešnika. Ta pa pri teh besedah ni mogel molčati. Hladnokrvno odgovori: «Hvala vam, gospod učitelj, za vse, kar ste me v šoli naučili, kar pa sem se naučil pri ‚militêr‘, tega pa tudi zavreči ne morem.»

Navzočim te besede domišljavega čevljarja niso bile kaj všeč; zato so zasukali pogovor na druge reči.

Kmalu na to so se začeli možje razhajati, kajti prišel je čas večerje, in v Doljskej gostilni se ni dobilo kaj jesti. Markec je odšel s Čelešnikom ter to pot pri njem prenočil.

Kam v šolo?

V nedeljo je bilo. Pri Čelešnikovih so ravno pokosili. Barba je pospravljala po mizi, a Čelešnik je prižgal pipo ter sedel na klop.

Pepe je šel na dvorišče k drugim dečkom. Čelešnik je parkrat prav debelo potegnil, kakor da hoče nekaj važnega povedati, in reče: «Veš kaj, ljuba Barba, v 14. dneh se začne šola. Ali ima Pepe že vse ‚perajtano‘ (pripravljeno)? Vesel sem dečka; iz njega bo še nekaj! — Nadarjen je in poleg tega tudi priden. Lehko potrosiva zanj nekaj. Poleg tvoje dote imava tudi nekaj prihranjenega denarja; zato mênim, da mu ne bo treba v ‚elend‘ (revščini) živeti.»

«Ubogi deček,» vzdihne mati. «Kdo mu bo tako stregel kakor jaz; in kako bom brez njega živila!»

«No, no, Barba, potolaži se! Vsaj veš, da deček ne sme sedeti za pečjo, ako naj iz njega kaj postane,» reče Čelešnik.

«Kam pa ga bomo dali v šolo?» vpraša žena.

«Poslušaj!» odgovori Čelešnik ljubeznjivo. «Markec mi svetuje, naj ga pošljem k njemu na Koroško. Pri njem bo na ‚kvar-tirju‘ in na ‚košti‘. Ondi bo obiskoval protestantovsko šolo toliko časa, da dobi ‚bungo‘ (vajo) v nemškem jeziku. Šele potem pojde v mesto ‚študirat‘.»

Žena je zakričala, kakor bi jo bil gad pičil. «Za božjo voljo, ga vsaj ne boš dal nevernikom v šolo!»

«Zakaj pa ne? Ali niso protestanti isto-tako ljudje kakor mi? Pa še kakšni ljudje so! Ti vedó, kaj je ‚pildung‘,» tolmači Čelešnik.

Barba je začela glasno jokati. S povzdignjenima rokama se je obrnila k razpelu zdihovaje: «O moj križani Jezus! Mojega otroka, mojega edinega sina naj dam protestantom! Ali sem ga zato njeovala, sama dojila, na rokah nosila; zaradi njega toliko noči čula, zaradi njega bila varična, da bo imel vsega, kar mu je treba? Ali sem zato za mojega ljubčeka toliko molila, da bo prišel sedaj nevernikom v roke? O, moj odrešenik! Ali sem ga zato učila pred tabo kolena klanjati, učila ga križ delati, učila ga Oče naš, zdravo Marijo, deset božjih zapoved, molitev k angelju varuhu in lepo molitev ‚Zdrava mati kraljica!‘, da se mu bodo luteranci smejali? Protestantovski učitelj naj poučuje mojega sina? Protestantovska žena naj mojega ljubčeka uči Boga spoznavati? Ne, ne, Ivan moj, to se ne sme zgoditi, dokler bom živela jaz, njegova mati.»

Čelešnik se je tega nadejal; vedel je, da mu bo njegova žena na tem sklepu oporekala in zato reče odločno: «Neumni predsodki! Časi so ‚forbaj‘ (proč), ko so se delali

razločki med verami. Sedaj odločuje ‚pildung‘. ‚Ibrigens‘ (sploh) pa protestanti niso pogani, ker verujejo v enega Boga kakor mi.»

«Ivan, ne govori tako, da te ne doleti božja kazen,» opominja ga razkačena žena. «Vrag ti je zmedel pamet, da ti bo dušo vzel. Priprosta žena sem, a moje materino srce mi pravi, moja vest mi očita, da bom smrtno grešila, ako dam svojega otroka protestantom v roke. Povem ti, Ivan, naš Pepe ne bo stopil čez prag protestantovske šole. Pelji ga tjà, ako že nočem drugače, a povem ti, da tam ne bo ostal. In da ga po noči iztrgam iz protestantovskih rok, in da spravim vso vas po konci, in da me stane moje življenje, tam ga ne bom pustila.»

Kakor da bi se stoprav spomnila, da govori s svojim možem, vzdigne roki proti njemu. Vsled razburjenosti je tako oslabela, da ni mogla več stati; nehoté pade na koleni in reče: «Na kolenih te prosim, Ivan moj, ne daj, da obupam, ne daj našega sina protestantom v roke» Dalje ni mogla govoriti. Močno je zajokala in si utešila srce.

Kamen bi se bil omehčal. Tudi Čelešnik ni imel kamenitega srca. Nagne se k svoji ženi, vzdigne jo in reče: «Pomiri se; Pepe ne pojde v protestantovsko šolo.»

Ženi je odleglo. Poljubovaje moža se mu zahvali za to naredbo.

Čez nekaj časa je prišel Pepe po svojo južinjo.

«O, pojdi sem, zlati moj sinček,» pozdravila ga je mati, pritisnila na svoje srce ter ga poljubila. — Ko je pa zvečer svoje delo dokončala in sta nje mož in sinček že davno spala, pokleknila je k dečkovi postelji ter dolgo vroče molila.

V nemškej šoli.

Bilo je po sv. Mihelu. Dan se je skrajšal. Od severa je pihljajl mrzel veter ter hladil jesenske solnčne žarke. Kmetovalec ima v tem času mnogo opravila; sadjerejec obrezuje sadno drevje, vinogradnik bere grozdje, poljedelec koplje krompir in puli repo. Po pokošenih travnikih se pase živina, pastirji pa kurijo ob grmovji in prepevajo pesnice.

Šolske počitnice so minule. V Braniku je gospod župnik že na praznik Marijinega imena oznanil z lece, da se ima šola pričeti. Tudi je omenil dolžnosti starišev do šole ter jim ostro zaukazal, da naj otroke pridno pošiljajo v šolo.

V C na Koroškem imajo štirirazredno ljudsko šolo in gimnazijo. Tudi tam se je šola že pričela. Stopimo v šolo in pogledjmo, kako se ondi seje seme resnice, dobrega in lepega, kako se prijemlje in kako kalí. — Odprimo duri! V drugem razredu ljudske šole smo. Otroci se učé verouka. Gospod katehet razlaga ljubezen božjo do ljudi. Dokazuje, da je Bog vse, kar je na zemlji in pod zemljo, v vodi in v zraku, podredil v službo človeku, ker ga je postavil za gospodarja vseh stvari. Dal mu je um in prosto voljo, da spozna, kaj je dobro, kaj ne, da more razsojevati. Tudi dar jezika je dobil človek od Boga. On torej lahko pové, kaj želi, kaj ga veseli ali boli.

Vsi učenci so pazno poslušali; le eden med njimi je sedel kakor mrtev, ker ni nič razumel. Videti je bilo, da lepih katehetovih besed niti slišal ni, kajti njegovo oko je bilo mrtvo, na njegovem obrazu se je videla boječnost.

Ura kršanskega nauka je minula. Gospod katehet je odšel in prišel je gospod učitelj. Začel se je jezikov uk. Učitelj vprašuje in učenci točno odgovarjajo. Le eden je sedel razmišljen in se ni nikdar oglasil, da bi rad odgovoril.

Po končanem jezikovem uku so začeli brati. Eden izmed učencev je bral glasno,

drugi so brali tiho za njim in gledali v knjigo. Kdor je bil poklican, je takoj vedel, kje je prednik jenjal ter bral dalje. Eden izmed učencev je sicer tudi gledal v knjigo, a bral ni, ker ni vedel, kje se bere. Kar pride k njemu gospod učitelj; prijazno mu pokaže s prstom, kje ima brati. Učenec vstane, se sili brati, a bere prav slabo. Nekaterih besedij niti izgovoriti ne more. Gospod učitelj mu jih prebere, da bi jih učenec za njim izgovoril. Učenec se ojunači ter hoče brez učiteljeve pomoči brati. Pri tem pa izgovarja besede tako slabo, da se mu vsa šola smeje. — Debela solza se vlije malemu bralcu po lici. Da učitelj zabrani nadaljno smejanje, pokliče družega učenca. Prejšnji, pomilovanja vredni bralec sede, potolaži jok, a videti mu je, da je jako žalosten.

Čegav je bil ta deček, ki je sedel tu, kakor bi ga ves svet nič ne brigal? Kaj je nežno njegovo dušo užalostilo? Kakšna cvetica je on na tem vrtu? Vse druge cvetice se odpirajo ter obračajo svoje glavice proti solncu; samo ta je pobešena. Vse druge cvetice se krepčajo v jutranji rosi, samo ta vene in boleha.

Ta cvetica je iz družega vrta sem presajena, zato pa solnce njenim perescem ne more dati zdrave barve. Rosa je ne more

okrepčati, ker se njene koreninice niso prijele tal in zato ne more potrebnega živeža dobivati.

To je Jožef Čelešnik v nemškej šoli. Njegov oče je sicer odjenjal, da ga ni poslal v protestantovsko šolo, dovolil pa ni, da bi šel deček v slovensko šolo. Tu je sedel, a ni vedel, kaj se godi okolu njega. Podoben je bil živo pokopanemu človeku. — Gospod katehet je razlagal človeške prednosti, da ima človek dar govorjenja; toda Jožefu se je dozdeval ta govor kakor šumenje reke, ki se vali dalje in dalje, a bučenje ostane vedno eno in isto. Jožef je doma boljše umel žgoljenje škrjanca, ki se je vzdigal proti nebu, kakor sedaj razlaganje katehetovo. Tudi iz slovnice in drugih predmetov je znal več kakor najboljši učenec tega razreda. Toda kaj mu je vse to pomagalo, ker je sedel tu kakor gluhonem, ne vedoč, kaj ga vprašujejo, ker ni mogel povedati, kar vé in zna. — Da, Jožef bi se bil s svojimi talenti lahko meril z najboljšim učencem četrtega razreda. Brez težave bi bil na kakej slovenskejši šoli napravil izpit za četrti razred. Mesto v drugi razred ljudske šole vstopil bi bil potem lahko v gimnazijo ali realko, ter se ondi polagoma, z veseljem in lahkoto učil nemškega jezika. Toda očetova slepota ga ni poslala v šolo,

kjer se otroci učé na podlagi materinega jezika, temveč med trde Nemce, češ, da se bo prej nemški naučil. Žalibog, taka slepota še dandanes ni izginila, in je med Slovenci še prav veliko takih Čelešnikov.

Vse leto je preteklo, predno je deček le nekoliko nemški umel. Njegovo spričevalo je bilo na tej šoli koncem šolskega leta prav slabo, in Pepe je moral drugi razred ponoviti.

Drugo leto je bilo že boljše, a ne zato, ker je v vednostih napredoval, kajti v tem razredu se niso učili ničesa, kar Pepe še ni znal, temveč zato, ker se je lažje izražal. Vender pa tudi to leto, navzlic svojej velikej pridnosti, ni mogel med prve učence. Šele tretje leto je znal toliko nemški, da je vse razumel, in sedaj je znal stoprav toliko, kakor pred tremi leti, ko je izstopil iz Doljske šole. Razloček je bil samo ta, da je znal takrat vse to slovenski, kar je znal sedaj nemški, a ne tudi slovenski, kajti, odkar se je vadil v nemščini, pozabil je deloma slovenščino.

Izpremembra v Dolji.

Nemški napis na Čelešnikovi hiši je močno obledel. Barva se je tako pozgubila, da so nekatere črke popolnoma izginile, kakor da

bi vedele, da so pri tem napisu odveč. Nihče ni več pazil na to. Deska pa je postala brez pomena tudi zato, ker iz Čelešnikove sobe ni bilo več slišati čevljarsko kladivo nabijati. Čevljarski stol, šila, kopita, krivci in vse drugo orodje čestitljive čevljarske obrti je počivalo pod streho, kajti mojster je ni rabil. — V hišici je bilo tiho, le včasih je ta molk pretrgala hoja bivše mojstrove žene ali pa mukanje krave v hlevu.

Kdor ni videl Čelešnikove žene od tistega časa, ko je šel Pepe v nemško šolo, in jo je videl sedaj, začudil se je gotovo, tako se je žena postarala. — Kaj je bilo vzrok, da se je v petih letih nje obraz tako nagubančil, da so lasje osiveli, da je živo njeno oko otemnelo, da se je tako sključila, da so jej urne noge opešale, nje zvonki glas oslabil? — In ta samota! Kje je njen mož, Ivan Čelešnik?

Župan Hrast je ostal mož beseda. Pod lipo je rekel, da ne bo dal Čelešniku toliko časa nič delati, dokler bo imel nemški napis nad vrati. Ker Čelešnik «neumnim Doljanom v kljub» — kakor je večkrat poudarjal — deske ni snel, šel je župan v Branik k čevljarju. Ta ga je veselo vsprejel in si prizadeval, da mu po možnosti postreže. To pa je storil tem lažje, ker je bil dober

delavec. Čelešnikovo delo je bilo v primeri z njegovim tako, kakor tesarjevo v primeri z mizarjevim. Tudi je bilo obuvalo Braniškega čevljarja trpežneje in sploh v vsakem obziru boljše od Čelešnikovega.

Župana so posnemali tudi učitelj in drugi imovitejši vaščani. Čelešnik vsled tega ni imel veliko dela, ne zaslužka. — Pri vsem tem pa je še vedno opravljal svojo obrt, dokler so mu prinašali ubožnejši ljudje obuvalo popravljat. Naenkrat pa se je stvar popolnoma predrugačila. Sin Braniškega čevljarja se je vrnil iz potovanja domov; postal je mojster ter se nastanil v Dolji. Ker je bil v svojem rokodelstvu izurjen in se je pametno obnašal, pridobil je v kratkem času vse Doljane zasé, in Čelešnik je bil kmalu brez vsega dela. — Imel je pač pri svoji hišici polja za dva mernika posetve, a to mu ni zadostovalo v življenje in za šolanje svojega sina. Barbina dota in prihranjeni novci, vse to je kmalu pošlo, a Pepe je potreboval vedno več denarja, dasiravno je bil šele v tretji latinski šoli. Koliko denarja bi še potrosil, predno bi dovršil vso gimnazijo! — Da bi bil obiskoval slovensko ljudsko šolo, bil bi sedaj že v šestem latinskem razredu. Lahko bi si bil s poučevanjem mlajših

učencev premožnih meščanov že sam kaj prislužil.

Kaj je bilo Čelešniku početi? Ali naj gre za dninarja? Kaj tacega on ne stori, rajše umrje lakote. Ali naj gre v graščino na delo? On, mojster Čelešnik, bivši korporal, ki si je domišljeval, da je izobražen. Lopato naj bi vzel v roko in delal z ljudmi, ki ne znajo nemški, on naj bi poslušal, da ga zasmehujejo? — In vender bi se moral lotiti dela, da preživi svojega sina, za katerega bi rad zadnji krajcar svojega premoženja žrtvoval.

Zato je Čelešniku Markčeva ponudba prav ugajala. Le-ta je spoznal Čelešnikovo zadrego. Ponudil mu je službo mešetarja pri živinske kupčiji ter mu obljubil nekaj odstotkov od čistega dobička. Toda Barba se je te ponudbe jako vstrašila; zdelo se ji je, da se je mož s to službo oderuhu in sleparju žrtvoval. Opominjala ga je, kakor je vedela in znala. Svetovala mu je, da naj se poprime raje vsacega družega dela, rekoč, da nobeno pošteno opravilo človeka ne sramotí. A Čelešnik je mislil, da so Barbina opominjevanja le predsodki, zdelo se mu je, da je to opravilo najprikladneje, da ne izgubi ničesa na svoji časti, in zato je postal Markčev mešetar.

Velikonemštvo.

Nemčija je bila nekdanj mogočno cesarstvo, ki je pa od leta do leta pešalo in pojemalo. Imelo je več večjih in manjših vladarjev in več svobodnih mest. Vsi ti so hrepeneli po samostalnosti. Da to dosežejo, zvezali so se tudi dostokrat z zunanjimi sovražniki, kakor na primer ob Napoleonovem času s Francozi. Zadnji nemški cesar Franc II. videti, da je več nemških knezov zvezo z Napolenom sklenilo, odložil je l. 1806. čast rimsko-nemškega cesarja; nazival se je potem le Franc I., cesar avstrijski.

Ko je bil Napoleon premagan, ustanovili so takozvane nemške zvezne države. Med njimi ste bili poglavitni Prusija in Avstrija, ki je pristopila k nemški zvezi z vsemi deželami, ki so nekdanj spadale k nemškemu cesarstvu. Po nekaterih teh dežel je sicer le malo Nemcev, drugi so Slovani, a vender so te dežele šteli k nemškim državam. Iz tega namena so pa posebno poudarjali potrebo nemškega jezika, da se morajo namreč zaradi nemškega imena ponemčevati vsi Slovani, ki v večini po teh deželah prebivajo.

Nastopilo je leto 1848., ki je vso Evropo potreslo. Takrat so osnovali veliki nemški zbor v Frankobrodu ter so kričali: Edina

Nemčija mora biti, naj pri tem vse kronane glave prenehajo.

Ta klic je odmeval po vseh deželah, kjer prebivajo Nemci. Misel o zjedinjeni Nemčiji se je povelečevala v pesmih in spisih; posebno pa so jo vsiljevali učeči se mladini, da bi se zanjo navduševala. — Brez vspeha to ni bilo. Nemški dijaki so snovali društva ter proslavljali pri zabavnih večerih zjedinjeno Nemčijo.

Iznenadenje.

Tudi Jožef Čelešnik je bil ud takega društva, katerega so osnovali dijaki C gimnazije. Za društvene shode so najeli v nekej gostilni zunaj mesta posebno sobo. Ondu so dan na dan pozno v noč popivali, vganjali vsakovrstne burke ter sramotili slovensko narodnost v govorih in pesmih.

Bilo je Telovo. Ker je bil lep poleten dan, šlo je vse C prebivalstvo popoldne v božjo naravo. V gostilniških sobah je bilo vse prazno, zato pa vse živo po gostilniških vrtih. Tudi v dijaški gostilni je bilo vse prazno; stoprav pod večer so se začeli zbirati nadepolni sinovi matere «Germanije». Ob deseti uri je bilo tu že prav

živahno. Do dvajset mladeničev je sedelo okolu dolge mize; pili so peneče pivo in kadili iz dolgih pip. Šaljivo so se pogovarjali in glasno grohotali. Kar opomni eden izmed mladeničev, ki je sedel na konci mize kot predsednik, da naj vsi izpijejo in na novo natočijo. Ko je imel vsak polno čašo pred saboj, vstane predsednik, vzdigne čašo in govori nemški: «Bratje! Vsi smo sinovi velikega naroda, ki je poklican s svojim umom in s svojim mečem svet vladati; temu umu in temu meču napijem ‚hoch‘ (slava)!» Vsi vstanejo, kakor na povelje, vzdignejo čaše in ponové navdušeno trikrat «hoch». Na to je izpil vsak svojo čašo. Veselo je zadonela nemška, napitnici primerna pesem.

Ko so odpeli, vstal je drug mladenič, vzela list popisanelega papirja iz žepa in naznanil, da bo prebral pesem, katero je sam zložil.

«Beri, tovariš!» navduševali so ga drugi. Mladenič je stopil na stol ter prebral naslov pesni «Slovenski Janez na potovanji». Kratka vsebina te pesni je ta: Janez, županov sin z Vrbenj, gre na potovanje, da vidi, kakšna je izobraženost. Odloči se, da jo gre gledat v velika mesta. Za pot se ni niti počesal, kajti lasje so se mu ježili, iz čevljev pa mu je gledala slama. Nohtje so bili podobni

kremljem. Smrkav nos si je obrisal včasih v rokav svoje suknje. Ust ni zaprl svoje žive dni. Dokler je hodil po vaseh, ni se mu nič čudno zdelo, kajti povsod je bilo vse tako, kakor v Vrbnjah; povsod je srečaval le sebi podobne Janeze. Stoprav ko je prišel v mestno obližje, so mu prihajali nasproti umiti in počesani ljudje, ki so imeli tudi robce v žepih, kajti v tem mestu so stanovali Nemci. Hodeč po ulicah se je vstavil pred vsako prodajalnico ter z rokama sploh tako mahal, da je vsacega mimoidočega sunil. S kratka: po ulicah se je vrtel, kakor petelin na strehi. Kar zadene nek trgovinsk učenec z vozom vanj. Janez telebi po tleh ter si razbije nos ob kamenji. Ko zapazi, da je krvav, začne jokati ter pobegne proti domu. — Zarotil se je, da noče nikdar videti človeške izobraženosti.

Med gromovitim odobravanjem in ploskanjem, ki je veljalo govorniku, vstopi krčmar ter reče, da gospoda Čelešnika zunaj neka ženska čaka.

«Za vraga, to bo draga pesen,» smejali so se nekateri govorniku Čelešniku.

Mladenič je vstal ter odšel, za njim pa nekateri zvedavi tovariši.

Dekla one gospe, pri katerej je Čelešnik stanoval, mu je prišla povedat, da so nje-

gova mati tukaj, pa ta naj pride takoj domòv. — Čelešnik se je vstrašil ter obledel.

Na to reče eden izmed onih, ki so za njim prišli, dekli: «Povejte gospej materi, da nje častitljivi sin še ne more domòv, ker mora dokončati važno predavanje, katero bo njegovo ime oveličalo ter vsej Čelešnikovej rodbini po vseh nemških krajih čast donášalo.»

Še drug dostavi: «Gospa Čelešnikova naj po dolgem potovanji malo počije in se po domače naredi, potem bo njen sin kot venčan pesnik domòv prišel.»

Slednjič je eden dekli naročil, da naj pové samo to, kar je slišala; na to je prijel Čelešnika in ga peljal v sobo. Čelešnik ni zinil niti besedice, kajti iznenaden je bil tako, da ni vedel, kaj naj stori.

Ko so se dijaki vrnili v gostilno, pripovedaval je eden izmed njih drugim, da je prišla Čelešnikova mati, in da se on sedaj boji, tepen biti. — Glasen smeh je vzdramil Čelešnika iz njegovega premišljevanja.

Nevoljen reče: «Jaz nisem otrok, in zato vam prepovem, da bi se meni smejali.»

«Čelešnik ima prav,» zagovarja ga predsednik. «Da je za palico prevelik, priča njegov mah pod nosom. Sploh smo pa mi vsi, kar nas je tu, kazni naših mater že

odrasli in se zaupamo naši močni, visokospoštovani materi ‚Germaniji‘.»

«‚Hoch‘, naša mati ‚Germanija‘,» zadelo je po sobi, in vsi so izpraznili kozarce. V tem trenutku je v njem mati ‚Germanija‘ premagala pravo slovensko mater. Čelešnik si dà še enkrat natočiti.

Kako, da je prišla tako nepričakovano Čelešnikova mati? — Kdor pozna bridko žalost materinega srca, kdor vé, kako velika je materina ljubezen, kdor pozna brezmejnje žrtve in vé ceniti solze njenih oči za svoje otroke, ta vé, kaj je napotilo ubogo ženo k svojemu sinu.

Čelešnikova mati je že dolgo bolehal; vsled silnih muk je bila že taka kakor smrt. Skrbi in žalosti za ljubega moža in sina ni mogla spati. Kadar pa je vsled velike utrujenosti vender oči zatisnila, strašile so jo grozne sanje; toda tako spanje gotovo ni krepilo nje utrujenega trupla in nje trpinčene duše. — Ker je pa nekoč v sanjah videla svojo rajno mater, ki ji je prikimala, prepričana je bila v svoji domišljiji, da se ji bliža zadnja ura. — Pred smrtjo je želela še enkrat videti svojega edinega sina, da ga pritisne na svoje slabe prsi, da ga poljubi z umirajočimi ustnami in ga s svojo suho, tresočo se roko blagoslovi. Zato se je podala

na pot. Svojega moža je prosila, da ne sporoči tega Pepetu, kajti hotela ga je iznenaditi. Iznenadena pa sta bila v resnici oba.

V tistem času, ko se je pripravljala žena na pot, pisal je nje sin ono, slovenski narod sramotilno pesen, in takrat, ko je dospela žena do cilja svojega potovanja, ko se je utrujena na stanovanji svojega sina zgrudila na klop, ravno takrat je odpadel nje sin, takrat jo je zaničeval. V srcu nemškega dijaka ni bilo prostora za slovensko mater.

Ko je prišla dekla domòv, je povedala, da Čelešnik ne utegne priti; rekla je, da ima tam nekaj opraviti, da pa ni razumela vsega, kar so ji dijaki pravili.

Gospodinja je vse to takoj umela; vedela je, da Pepe zato ne utegne domòv, ker mora s svojimi tovariši popivati. Vender pa je imela toliko usmiljenja do matere, da ji tega ni povedala, temveč je sina izgovarjala, kolikor se je dalo. Ker pa ni znala slovenski, raztolmačila ji je to dekla.

Uboga žena je njenim besedam vse verjela, kajti svojega sina je tako ljubila, da ni mislila kaj slabega o njem.

Na to ji je pripravila gospodinja postelj v Pepetovi sobi, da ondi odpočije. Ker je bila utrujena, je kmalu legla. Počitka je bila potrebna, kajti večinoma je hodila peš z

doma, a to le zato, da je več denarja za sina ostalo. V tem pa, ko je Pepe v gostilni prepeval in se kratkočasil ter sanjaril o materi Germaniji, ga je rodna njegova slovenska mati nepopisljivo težko pričakovala. Prišla je, da se loči ž njim za vselej na tem svetu.

Dasiravno je ženi čas jako počasi potekal, bila je ura že najst in Pepeta še ni bilo. — Groza jo je obšla, mislečo, da se mu je kaj hudega pripetilo. Da bi bilo to v Dolji ali v Braniku, ne mogla bi uboga mati v postelji ležati; vstala bi in ga sama poiskala. A tu, v tujini, v nemški tujini, kam naj bi šla reva v temnej noči! Če je slišala koga po cesti korakati, mislila je, da prihaja nje sin; toda ni ga bilo.

V zvoniku je ura polnoči odbila. Kar se odpró vežna vrata. Nekdo prihaja, ne gre, opoteka se po stopnicah Noč je in in zato tema po stopnicah; gotovo je Pepe, kateri v veliki naglici ropoče. Kako vesel hiti, da bi videl — in ne vé, da bo zadnjikrat videl svojo mater. Že je prijel za kljuko, že cdpira vrata on je

«Moj Pepe, dragi moj Pepe! Ali, moj Bog, kaj ti je? Ti se opotekaš; ali si bolan? Kaj se ti je zgodilo?» govori skrbna mati.

«Pustite to do jutri zjutraj,» jeclja Pepe. — Niti k materi ne gre, ne poljubi ji roke,

ne vpraša jo, kako in od kod je sem prišla. — Ne vpraša po očetu, po Dolji. — Noga ga ne morejo nositi, jezik je trd, ne gre mu beseda iz ust. Vrže se na posteljo in že smrči.

Tudi mati se spat vleže. Oči ji zastajajo, srce ji poka. Nezavestno obleži in se stoprav proti jutru zavé. Gleda okolu sebe v tujini je premišljuje — spomni se, kje da je. Vstane.

Pepe leži v postelji in smrči. Vleče se k njemu, poljubi prijazne ustne, zaznamena z znamenjem svetega križa ljubo čelo. Vroča solza pade Pepetu na lice. Zbudi se, odpré oči in «ste-li vi, mati?» vpraša nevoljno.

Pepe se je vstrašil; sramoval se je svojega vedenja. Zadnja iskra naravne sinovske ljubezni, katera je še tlela na dnu njegovega srca, je vzplamtela, da bi za večno ugasnila.

«Mati,» reče potrto, «ne umrite.»

«Vsi smo v božjih rokah, in On mi že namiguje,» vsklikne uboga mati. «In ti, moj sin, ne zavrzi ga, potem bo dobro.»

Ura je bila sedem. Gospodinja je prinesla zajutrek. Mati se je odpravila na pot proti domu, a Pepe v šolo. Ni je pridrževal, ni je šel spremit — sramoval se jo je, kajti bila je slovenska mati, a on je vse svoje življenje posvetil materi Germaniji.

Čez tri tedne je dobil Pepe od očeta pismo, da je mati umrla. Pisal mu je tudi, da naj ostane v C in naj se pridno uči.

Pisač.

Po smrti zveste soproge je Čelešniku vse upanje po vodi splavalo. Do sedaj je oskrbovala Barba vso hišo, polje in kravo. Ker jima ni ničesa manjkalo, živela sta oba prav srečno in brezskrbno v svojej hišici. Sedaj je stal kakor tujec v rodnem kraju. Kaj naj začne? Kravo je moral prodati, ker ni imel nikogar, ki bi jo opravljal; tudi njive je prodal, ker tudi teh ni nihče obdeloval, a Čelešnik ni imel časa v to. Toda izkupljenega denarja ni mogel naložiti na obresti, ker je bilo njegovo posestvo zadolženo. Ko so upniki zvedeli, da Čelešnik prodaja, silili so ga, da naj plača, ter žugali, da mu drugače prodadó hišo. Zato jih je moral Čelešnik zadovoljiti z denarji, katere je dobil za prodano polje in kravo. In kaj s hišo?

Strašno bi bilo, ko bi moral tudi to prodati. Lastno domovje zgubiti in po tujih hišah hoditi, zdelo se mu je, da nima domovine, da mu ne kaže družega kakor

beraška palica. Bil je sicer v službi, a take službe so le od danes na jutri. Sedaj je šele spoznal, kako odvisen da je, kako ga ima Markec v pesteh. Sedaj je šele uvidel, kako grenak je kruh, katerega uživa od protestantove milosti. Dokler je imel Barbo, dokler je imel lastno gospodarstvo, dokler se je vedel ob času sile kam obrniti, tako dolgo ga niso obhajale take misli. Sedaj pa so ga trle kakor skale. Če tudi je bil globoko presunjen o smrti svoje soproge, če tudi je strahoma zrl v bodočnost, vendar ni uvidel, da sta le on in njegova nemščina vsega tega kriva, temveč je dolžil te svoje nesreče župana Hrasta in druge Doljane, ki so mu njegovo obrt uničili.

In kaj je s Pepetom? Ta je dovršil šele šesto šolo in vendar ni bilo misliti na daljno študiranje. Stari Čelešnik bi moral pač dobivati po nekoliko odstotkov; toda on je le kupoval, a prodajal ni, in zato je določil Markec vsoto čistega dobička sam. Zato pa so bili odstotki za Čelešnika tako neznatni, da so komaj njemu v življenje zadostovali. Vrh tega je bilo na hiši 200 gld. dolga, od katerih je bilo treba obresti plačevati.

Kaj naj začne sedaj s Pepetom, kateri edini mu je bil up boljše bodočnosti? S kom naj bi se posvetoval, pri kom iskal pomoči,

ker ni imel nobenega prijatelja, ker je bil tuj med svojimi? — Dobri duh, pokojna njegova žena, ki ga je vodil po potih njegovega življenja, šel je v kraljestvo blaženih.

Markec je bil takoj pripravljen svetovati in pomagati. Rekel je, da Pepe že sedaj lahko dobi uradniško službo, da bi bilo torej odveč še v šolo hoditi.

«Ker ste toliko let cesarju služili, mora se okrajni glavar na vas ozirati,» dostavi kupec. «Zato vzemite s sinovimi spričevali tudi svoja seboj. Če tudi se bo moral Pepe iz početka zadovoljiti z malo plačo, bode vendar v kratkem času kaj več dosegel. Ako bo pa spreten v pisanji, zaslužil bo lahko še razven uradnih ur toliko, da se mu ne bo slabo godilo.»

Čelešnik je bil teh nasvetov prav vesel, in res čuda, da ni padel Markcu okolu vratu in ga imenoval svojega največjega dobrotnika. Markec se je kazal na videz prav vselega, da bo Pepe preskrbljen, a njegovo smejanje je bilo tako čudno, da je Čelešniku srce trgalo. Toda tudi to ga je kmalu minulo.

Druzega dné za rano sta korakala stari in mladi Čelešnik iz Dolja proti Slavji. Onda dospevši kreneta v gostilno, da se odpočijeta in okrepčata. Ker sta bila namenjena k

okrajnemu glavarju, osnažita svoja oblačila in obuvala. V gostilni nista imela obstanka, kajti najraje bi bila že vedela, kako bota opravila. Zato ju najdemo čez pol ure že pred vrati glavarjeve pisarne.

Stari Čelešnik potrka. — «Dalje,» se oglasi nekdo v sobi. Oba vstopita in stojita pred okrajnim glavarjem. Niti časa nista imela ugibati, zakaj tako omikan človek ne reče ‚herajn‘. — Ko ju pa še prijazno slovenski vpraša, česa želita, bila sta prav v zadregi, kajti stari Čelešnik je hotel z glavarjem nemški govoriti, in je zato že doma ves svoj govor nemški osnoval; a mladi Čelešnik je mênil, da sanja, ko je slišal glavarja slovenski govoriti.

Glavar je opazil njuno zadrego in zato je mislil, da ima pred sabo Nemca. Vpraša ju torej nemški, česa želita. Vsled te neljube zmešnjave je prišel stari Čelešnik še bolj v zadrego, in glavar je iz njegove grozovite nemščine komaj posnel, kaj da hočeta. — Ko je pa stari Čelešnik privlekel svoja spričevala iz žepa, mênil je okrajni glavar, da želi za sé službe pri okrajnem glavarstvu.

Mladi Čelešnik je opazil, da se ne razumejo. Privleče torej svoja spričevala iz žepa in razjasni vso stvar.

Glavar zmaje z glavo, rekoč, da je to težko. Pred vsem, da ni v njegovi moči, uradnike nastavljati, drugič, da ni nobeno mesto izpraznjeno, in tretjič, da ta prosilec za uradniško službo nima postavne sposobnosti. Da bi nastavili prosilca avskultantom, moral bi dovršiti pravne študije, a teh Čelešnik ni imel. Nastavili bi ga torej lahko praktikantom, toda brez plače.

Po teh besedah sta bila oba prav poparjena, kajti brez plače mladi Čelešnik ne bi mogel služiti. Jokajočim glasom razloži stari Čelešnik glavarju, da je za šolanje svojega sina vse žrtoval, da sedaj nima nič, in mora zato njegov sin sam gledati, da se preživi.

Glavar je bil tudi sin revnih starišev in mož dobrega srca, zato se mu je stari Čelešnik smilil. Razven tega je pa tudi uvaževal to, da je bil stari Čelešnik vojak; zato je ponudil mlademu Čelešniku službo pisarja, katere je lahko sam oddajal. Ker je bilo slučajno veliko dela, prosil je že dovoljenja, da sme najeti pisarja, in je pričakoval od dné do dné potrdilnega odgovora. Pisač je dobil po en goldinar na dan. To ni bila uradniška služba, temveč pogodba, ki je veljala toliko časa, dokler je bilo pisača treba. — Dobro je bilo za pisača pri tem

le to, da je lahko postal nižje vrste uradnik, ako je bil sposoben za to in se je kje kako tako mesto izpraznilo.

Pri tej ponudbi se je odvalil obema težak kamen od srca; vsprejela sta jo z velikim veseljem.

Toda stvar še ni bila dobljena. Do sedaj so se razgovarjali le nemški. Naenkrat pa se obrne glavar k mladeniču in ga vpraša: «Znate li tudi dobro slovenski in laški? V vaših spričevalih ne najdem nikjer zapisano, kako znate slovenski in laški.»

Ako bi bilo v tem trenutku poleg nju treščilo, ne bila bi se moža strele tako vstrašila, kakor tega vprašanja. Glavar opazi nju prestrašenost in reče mladeniču: «No, ako ne znate dobro slovenski in laški, vas ne morem vsprejeti, kajti v našem okraji govoré ljudje slovenski, nekateri tudi laški, in moramo zaradi tega s strankami slovensko in laško občevati, inace bi nas ne umele. Sploh pa tudi postava to zahteva.» Pa kakor bi se bil nečesa domislil, se obrne in reče: «Saj ste Slovenec; sramotno bi bilo, da bi ne znali slovenski. V pisarni bote iz početka le prepisovali, in to bote vsaj znali? Med tem se bote pa že toliko privadili, da bote tudi sami kaj zapisali. — Mladi ste še; vzal vas bom na poskušnjo

takoj, ko dobim dovoljenje, da najamem pisarja. Čez teden dni se oglasite.»

Stari Čelešnik se zahvali glavarju za njegovo prijaznost, ter mu zatrjuje, da je njegov sin pameten človek, pa da bo gotovo zadovoljen ž njim. Na to otideta.

Opravila nista tako, kakor jima je Markec pravil. Pri vsem tem pa je bilo vendar gotovo, da bo dobil sin pri uradu službo, da bo plačan, in sme upati, da postane uradnik.

Toda slovenščina, ta jima je delala preglavice. Stari Čelešnik ni mogel umeti, kako je mogoče slovenski uradovati, kajti pri ‚milîtêr‘ je bilo vse nemški, in on kot korporal je bil tudi kos nekakega urada.

Mladega Čelešnika je strašila misel, da je Slovenec, ker se je šolal nemški. Glavar pa je celò rekel, da bi bila sramota, biti Slovenec, a ne slovenski znati. Po njegovih mislih je bil ves svet narobe. Jedva je prestal vse muke, katere mu je bilo pretrpeti, predno se je naučil nemški in pozabil slovenski, in že naj bi se učil zopet slovenščine ter poleg tega še laščine.

Kako naj bi se to ujemalo z njegovim poklicem, slovenski narod z nemščino osrečevati. Čudne misli so ga obhajale, kadar je premišljeval glavarjeve besede, da se mora s slovenskimi strankami slovenski občevati.

Po njegovem mnenji bi se moralo vse ljudstvo učiti nemški, da bode umelo nemške dopise, ne pa, da mora uradnik ljudstvu na ljubo slovenski znati.

Med takimi pogovori sta dospela v Branik. Ondi ju je pričakoval Markec. Odhajajočima je naročil, da se na potu proti domu ondu oglasita in mu povesta, kako sta opravila, veleč, da hoče mladega Čelešnika še nekoliko poučiti.

Kako ga je poučil in v nesrečo pripeljal bomo pozneje slišali.

Markec ju nenavadno prijazno pozdravi, pelje v svojo najeto sobo ter jima ukaže sestri. Tako prijazen mož še ni bil nikoli. Prav na drobno hoče vse zvedeti. Ko sta Čelešnika vse povedala, kar se je pri glavarju godilo, reče kupec polglasno: «Bindišer,» ter še dostavi: «Zaradi slovenščine si vama ni treba glave razbijati; ne bo se dolgo tu šopirila.»

Pri vinski kapljici jim je hitro potekel čas. Pozno v noč sta prišla Čelešnika domov.

Čez teden dni je sedel mladi Čelešnik v pisarni. Tudi za starega Čelešnika so prišli boljši časi. Markec je nakupil nenavadno veliko živine. Čelešnik je moral vsled tega daleč okolu, da je sklepal kupčije; imel je torej boljše dohodke, kakor poprej.

Čez nekaj časa so obhajali v Slavji slavnost blagoslovljenja zastave pevskega društva v zvezi z ljudsko veselico. Ne-le ves trg je bil na nogah, temveč tudi iz okolice je prišlo mnogo ljudij.

Kmalu na to je prinesel nek nemšk list lažnjiv popis te slavnosti, na katerej se je pokazal leni narod neumnih «Slobenarjev», kakor je trdil dopisnik. Temu poročilu je bil porogljivo dostavljen slovanski izrek: «Svoji k svojim.»

Ta dopis je provzročil v Slavji in po vsej okolici veliko nevolje. Ker je pa za tem dopisom prišel kmalu drugi, tretji itd., v katerih so se sramotili za narod zaslužni možje in slovanska narodnost v obče, ni bilo težko uganiti, kdo je to pisal, kajti mladi Čelešnik svojega velikonemškega mišljenja in svojega sovraštva do Slovencev niti prikrival ni. Strastno njegovo veselje za dopisovanje ga je navdajalo z zavestjo, da izpolnjuje svoj kulturni poklic, katerega si je kot dijak v C. . . . izvolil. — Nasproti tem nemškim dopisom pa je razglašalo okrajno glavarstvo po tistem Čelešniku sestavljene slovenske razglase, ki so bili prav slabo pisani. Včasih so bili pogreški tako veliki, da spisa niti umeti ni bilo mogoče. Ni torej čuda, da so slovenski listi zahtevali,

da se tako nezmožne osebe iz uradov odstranijo.

Na to je poklical glavar Čelešnika pred se; rekel mu je, da naj ne dela v trgu razporov, pa da naj se raje uči slovenske slovnice, da ne bo delal uradu sitnosti, in če ga bo moral iz službe odpustiti.

«Imel sem z vami usmiljenje,» dostavi nevoljno glavar, «a zdi se mi, da ga niste vredni.»

Čez nekoliko dni prinese nek večji nemški list zopet dopis iz Slavja. V tem dopisu je dopisnik opisoval glavarja kot panslavista, ki zatira nemški jezik in preganja uradnike, ki so nemškega mišljenja.

Istega dne so mladega Čelešnika iz službe odpustili. Čelešniku ni bilo žal zato, ker mu je Markec naklonil boljšo službo. Postavil ga je svojim tajnikom ter mu plačal po dva goldinarja na dan, kajti Čelešnika ni več potreboval v uradu, ampak za vse kaj drugega — za grdo izdajalstvo. Od tega časa je bil Markčev tajnik večkrat v Vidmu v kupčijskih zadevah, kakor je navadno rekel.

Vojska.

Nasprotje med Avstrijo in Prusijo zastran prevage v Nemčiji je prišlo leta 1866. do vrhunca. Sicer sta se Avstrija in Prusija

leta 1864. skupno bojevali zoper Dance ter jih spodili iz Holštajna in Šlezvika. Avstrija je potem zasedla Holštajn, Prusija pa Šlezvik. Pri vsem tem ni bilo prave odkritosrčne prijaznosti med tema državama. Avstrija ni hotela prostovoljno odstopiti prevage v Nemčiji, a Prusija ni hotela prijenjati, niti druga biti v nemški zvezi.

Prusija si je znala pridobiti naklonjenost tedanjega francoskega cesarja Napoleona III., ki tako nikdar ni bil odkritosrčen prijatelj Avstrije; z Italijo pa je sklenila zvezo na napad in odboj. Tako se je imela Avstrija ob enem boriti na jugu ob reki Minčiji in na severu ob Krkonoških gorah. Avstriji na strani so bile sicer nekatere nemške dežele, recimo Bavarsko, Virtemberško, Saksonsko in Hanoveransko. A kakor se je pozneje pokazalo, so bili ti zavezniki Avstriji bolj k pogubi kakor h koristi, ker je Avstrija v svojih bojnih načrtih računila na pomoč teh zaveznikov, a jo ni dobila.

Na Laškem je zapovedoval nadvojvoda Albreht, ki je 24. junija v odločilni bitvi pri Kustoci zmagal italijansko armado. — Tako srečna pa avstrijska armada ni bila na Češkem. Pruske vojne so pridrle čez Krkonoško gorovje, kjer jim ni nihče uhoda branil, in so na več krajih v manjših bit-

vah zmagale in nazaj potisnile avstrijsko armado. V glavnej bitvi pri Kraljevem Gradci dné 2. julija je bila severna armada popolno zmagana in je na vse kraje bežala. Tako tedaj tudi zmage na Laškem niso koristile.

Cesar Franc Jožef, da bi imel na eni strani mir, je odstopil beneško kraljestvo Napoleonu, nadejaje se, da bodo zdaj Lahi mirovali, in južna avstrijska armada je hitela na severno bojišče. Takoj za njo so hodili laški vojaki, posedli zapuščene kraje na Benečanskem in se pomikali proti cesarski meji na vseh krajih, vzlasti na Goriškem, da bi tako prišli v sredo avstrijskih dežel. Nevarnost za Avstrijo je bila ogromna. Vendar je morska bitva pri otoku Visu ob dalmatinskih bregovih rešila Avstrijo. Pa tudi na suhem so se povsod pripravljali, spodobno vsprejeti verolomnega in potuhnjenega sovražnika.

Če tudi je stalo ob Soči pod poveljništvom generala Marojčiča 30.000 vojakov, da zadržijo sovražniku vhod v naše dežele, je bilo vendar povsod vse na nogah. Meščani so nabirali denarje, da se oblečejo «planinski strelci»; po deželi so se ustanovljale oborožene srenjske straže. K sreči sovražnika ni bilo v naše kraje, deloma zaradi tega, ker

je po avstrijskih trdnjavah naletel na hude zapreke, deloma tudi zaradi tega, ker se je prej primirje sklenilo.

V taboru južno-avstrijske armade.

Odhajajoč na severno bojišče popustila je avstrijska armada po trdnjavah precej močne posadke. Tudi v Vidmu je bilo veliko vojaštva zbranega. Več adjutantov je imelo službo; prinašali in odnašali so poročila in povelja. Zbog pomanjkanja prostora so bili le častniki po hišah nastanjeni, moštvo pa je počivalo na trgu, po dvoriščih in vrtih, sploh povsod, kjer je bilo kaj prostora, ki ni bil zastavljen z vozovi za strelivo, živež in druge vojaške potrebščine. Vsaka kompanija je postavila svoje puške v piramide ter po tleh nakopičila svojo prtljago. Ondu so vojaki kuhali v velikih kotlih kosilo.

Zna se, da so pri takej množici vojakov tudi branjevci imeli obilo zaslužka. Pač bogata žetev za take ljudi!

V nekej hišici na trgu je bila vojna pošta. Tudi tu je bilo vse živo. Vojaki so prinašali pisma, katera so napisali svojim dragim v slovo, v katerih so naznanjali, da se jim sovražnik vedno bolj približuje. Pač, kdo bi

ne pisal! Vsaj je imel vsak doma ljubeče srce, katero je strahoma zanj bilo.

Kdor je imel uro, prstan, denar ali sploh kako vrednostno stvar, poiskal si je prijatelja ali tovariša, kateremu je to za slučaj smrti podaril, ali pa mu naročil, da jo izroči svojim dragim, ako mu bo mogoče.

Nekateri častniki, posebno oženjeni, so pisali svoje oporoke ter je oddajali z vrednostnimi rečmi vred avditorjem.

Sredi glavnega trga je stal med množico mladenič, kakih 20 let star. Lepo je bil napravljn. Njegov obraz je bil duhovit. Soditi je, da je prišel v mesto, ker se je bal sovražnika. Gledal je okolu sebe, kakor bi iskal prostora, kjer se odpočije in okreпча. V tem zagleda branjevčev voz; hitro stopi tja. Branjevec, da ga sodimo po obličji, jako premeten človek, je bil takoj pripravljen prišlecu postreči. Natočil mu je žganja ter dal kos kruha. Toda mladenič tega ni plačal, baš narobe, branjevec mu je dal bankovec, katerega je le-ta previdno spravil v svojo listnico. Na to je sedel na zaboj poleg voza. Začela sta se prijazno pogovarjati in vedno na vse strani pogledovala. Toda kdo se briga v takej množici ljudi in vojakov za to, kaj da počne ubog branjevec. Ako

pride vojak, mu dá, česar želi; ta povžije, plača in gre.

Ne daleč od branjevčevega voza je ležal na tleh utrujen vojak. Glavo je imel naslonjeno na tornistro; dremal je. Čudne misli so mu rojile po glavi. Opazoval je branjevca in mladeniča. Znana sta se mu zdela, ker ju je že večkrat skupaj naletel. Vstal je, kakor bi se ravnokar iz sanj prebudil, ter šel k branjevcu, da si kupi kozarec žganja. Pri tej priliki vpraša mladeniča, od kod da pride.

«Iz Trevize,» odgovori mladenič; «bežim pred Italijani.»

Vojak popije žganje in otide.

Na to izvleče mladenič svojo listnico, poravna lepo svoj denar ter razdeli različne vrste bankovcev po predelih, gre dalje in izgine med množico.

Čez eno uro nastane grozen krik. «Vohun, vohun! Pobite ga kakor psa!» vpijejo vojaki. — Na to se pririje na trg veliko ljudij. Gnetli so se za dvema vojakoma, ki sta z nasajenima bajonetoma gnala onega mladeniča, ki se je nekaj časa poprej z branjevcem tako zaupno pogovarjal.

Straže so ga prijele, ko se je hotel iz mesta izmuzati. — Vojaško poveljništvo je dobilo popisni list neke osebe, ki je bila

na sumu izdajice. Straža ga je pa prijela, ker ga je po popisu sumničila.

Na to nastane nov ropot. Straže so prijele tudi branjevca ter obkolile njegovo kramo.

«Obesite ga! Škoda smodnika za tacega hudobneža,» vpili so vojaki.

V gradu se je zbralo vojaško sodišče. Navzoči so bili en major od generalnega štaba kot predsednik, eden major-avditor kot sodnik, po eden stotnik, nadčastnik, častnik, desetnik, poddesetnik, prostak. Razven teh je bil navzoč tudi oni vojak, ki je ležal poleg branjevčevega voza in je opazoval branjevca in mladeniča.

Obdolženi mladenič je bil bled ko smrt in se je tresel po vsem životu. Vzeli so mu njegovo novo listnico. Pregledali so jo prav natanko, a razven denarja niso v njej našli ničesa. Slekli so mu torej oblačila in sezuli škornje. Tudi to so prav natanko pregledali, toda našli niso nič, kar bi pričalo o mladeničevi krivdi.

Ker je pa po vojakovi izjavi zatoženec papir v listnico vtaknil, pregledali so jo še enkrat. Stotnik jo je raztrgal ter potegnil iz nje kos finega papirja.

Mladeniča je obtil smrtni pot, kajti izdajstvo se mu je dokazalo. Videč svojo nesrečo, se izgovarja, da ni vedel, kaj papir

pomeni, temveč da ga je dobil od branjevca, da ga spravi.

Na to so pripeljali branjevca in mu prebrali zatožbo.

«Oj, oj! Jaz sem nedolžen, jaz tega človeka niti ne poznam. Izgovarja se na me le zato, da bi se sam izrezal. Jaz sem pošten branjevec ter imam za to obrt uradno dovoljenje. Sploh sem na dobrem glasu, le ta je prebrisan malovrednež, kateri hoče mene poštenega človeka v nesrečo spraviti. — Slavna sodnija, milostljivi gospodje! Preiskujte, razrežite mojo suknjo, moje hlače, moj telovnik, razrežite moje škornje in pregledajte voz in vso mojo kramo, a našli ne boste nič, kajti jaz se živim pošteno.»

Kdo vé, koliko časa bi bil mož še govoril, da mu avditor ni prestrigel besede, rekoč: «Ali niste temu mladeniču ničesa dali?»

«Bog obvaruj,» roti se branjevec, «ne poznam ga, jaz nisem ž njim nikoli občeval, jaz mu nisem ničesa dal.»

«Vojak, povejte, kar ste videli,» reče avditor.

Vojak pové na to še enkrat, kar smo že poprej slišali.

Branjevec se je zvijal, sukal, tolkel z rokama ter hotel vojaku vsak trenutek v

besedo seči. — Zna se, da mu je avditor to ostro prepovedal.

Ko je vojak vse povedal, rotil se je branjevec z nova, da je nedolžen. Avditor pa je rekel: «Dovolj o tem! Straža! pelji ju proč.»

Ko se je to zgodilo, začelo se je sodnijsko posvetovanje. Avditor predloži še enkrat predsedniku papir, katerega so našli v mladeničevi listnici. Na tem papirju je bila prav natanko popisana trdnjava in pa moč avstrijske posadke. O mladeničevi krivdi torej ni bilo več dvomiti. Da je bil tudi branjevec soudeležen, spričal je vojak, kateri je videl, da je dobil mladenič od branjevca oni papir. Tudi mladenič je povedal, da je bil podkupljen od branjevca.

Avditor je dokazal, da sta zatoženca kriva; zato je predlagal, da ju obsodi sodišče na smrt. Nihče ni temu oporekal.

Na to se je glasovalo. Avditor vpraša pred vsem vojaka, ki je stvar ovadil, je-li zadovoljen s tem predlogom. Vojak pritrdi; za njim pritrdijo tudi poddesetnik, desetnik, častnik, nadčastnik, stotnik in drugi. Avditor pripravi polo papirja ter "pozove častnika, da napiše sledečo razsodbo, katero mu je sam narekoval:

«V imenu Njega Veličanstva, presvetlega cesarja! Jožefu Čelešniku in branjevcu Markcu se je dokazalo hudodelstvo izdaje, katero sta zakrivila z vohunstvom. Vojno sodišče ju je urnim sodom jednoglasno spoznalo krivim in ju obsodilo na smrt. Ta razsodba se mora v teku 24tih ur izvršiti.»

Avditor je to razsodbo podpisal ter jo potem poslal poveljniku. Tudi ta jo je podpisal ter poslal nazaj.

Na to so obsojenima razsodbo prebrali. Ko sta vstopila v sodnijsko dvorano, zatrjeval je kupec z nova svojo nedolžnost, če tudi ga ni nihče poslušal.

Avditor mu veli molčati; na to vstane z vsemi prisedniki in prebere obsojenima razsodbo. — Smrtni znoj jima je lil raz čelo. Zdajci jima reče: «Pripravita se na smrt. Ako želita, obišče vaju duhovnik, da se spravita z Bogom.»

Ob treh popoludné so oba za mestnim nasipom vstrelili.

Ker nesrečni mladenič s svojim nemškim mišljenjem v domačem kraju nasproti Slovincem ni ničesa opravil, ponudil je svoje moči Lahom, takrat nemškim zaveznikom, a to zgolj zaradi tega, da zatira Slovence in se pokaže strastnega sovražnika svojega rodu in svojega materinega jezika.

Konec vojske.

S pomirjem v Nikolovem je nehala ta vojska na severu in na jugu. Italija je obdržala Benečansko, katero je bila Avstrija odstopila Napoleonu; to je bilo plačilo za nje potuhnjeno politiko.

Nasproti Prusiji se je zavezal naš cesar, da izstopi iz nemške zveze ter odstopi Prusiji vse pravice na Šlezvik-Holštajn. Razven tega plača Prusiji 20 milijonov tolarjev, to je 30 milijonov goldinarjev vojne odškodnine.

S tem mirom je bila Avstrija pahnjena iz Italije in Nemčije; nič več ji ne bode treba braniti nemške koristi, kar jo je tolikokrat v hude boje zapletlo. V Avstriji velja odsihmal enakopravnost vseh narodov, vsi jeziki imajo pravico, po šolah in uradih zastopani biti. Za korist Avstrije torej ne dela tisti, kdor povdarja le nemščino v Avstriji in z besedo in djanjem odreka drugim narodnostim pravico do svobodnega razvijanja.

Ako je kdo poprej druge narodnosti zatiral in trdil, da mora Avstrija nemška biti, ker je prva v nemških zveznih državah, sedaj nima več povoda za tako trditev; in kdor ruje zoper mir in spravo med narodi, povdarjaje nemški poklic, tak ni več prijatelj Avstrije, ker dela za nje razpad.

Z Lahi se je po končanej vojski podpisal mir stoprav 3. oktobra. Laška vlada se je zavezala plačati naši vladi v 23 mesecih 35 milijonov goldinarjev ter prevzeti lombardo-benečanski državni dolg v znesku 66 milijonov goldinarjev. 12. oktobra sta avstrijski cesar in laški kralj izmenjala podpisani pismi in avstrijski vojaki so zapustili laške trdnjave. — Italijanski kralj je prevzel vse dolžnosti, ki jih je imela do tistega časa avstrijska vlada. Naš cesar pa je dal iz svojega naslova izbrisati tudi naslov «kralj lombardo-benečanski» in je krono tega kraljestva (pravijo, da je obroč njen narejen iz enega tistih žeblicev, s katerimi je bil naš izveličar na križ pribit) izročil kralju italijanskemu.

Veliko je vedelo ljudstvo pripovedovati o hudih minulih časih. Če tudi je bilo po marsikaterem kraju vse zapuščeno in opustošeno, hvalilo je vendar prebivalstvo Boga, da je sklenjen mir. — Na polji je zopet vse oživelo; staro in mlado si je prizadevalo, da čim prej popravi to, kar je vojska uničila.

Norec.

Tudi po Primorskem je slovenski ratar pridno obdeloval svojo zemljo. Zna se, da tudi Doljani niso rok križem držali. Povsod

vse živo! Le ena hiša je stala ondu prazna, zapuščena, kakor bi bili zadnjega mrliča iz nje nesli. — Okna zaprašena, streha raztrgana. Nad oknom je visela podolgovata, pobarvana deska. Tudi ta je obledela in razpokala. Bledi ostanki posameznih črk so pričali, da je bilo nekdam tu nekaj zapisanega.

Bilo je zopet v nedeljo popoldne. Po navadi so se zbrali vaščani pod lipo. Razgovarjali so se o vojski. Tudi stari učitelj je bil med njimi ter jim pripovedoval, kako hudo se je godilo ob času vojske kmetom po Benečanskem.

Zdajci se odpró hišna vrata v zapuščenej hiši. Na cesto stopi mož v raztrganem oblačilu. Strašen prizor! Lasje so se mu ježili, oči pa čudno svetile. Vsak se je vstrašil njegovega pogleda. Celó otroci so zbežali na vse strani, ko so ga zagledali.

«Ksindle' (sodrga), zakaj bežiš?» zavpije divje, «čakaj, da pride moj Pepe! To je gospod.» — Na to se začne strašno krohotati, gre dalje in bije z rokama okolu sebe. Potem se zopet oglasi: «Neumnježi, niti poznali ga ne bote, kajti on ne govori vašega neumnega jezika! ,Kom, kom, majne Pepe' (pridi, pridi, moj Pepe), tvoj oče te pričakuje. Pridi vendar, ti moj ponos, da te objamem, da ne počí moje razburjeno srce.»

Govoreč se je tolkel s pestjo tako silno po glavi, da se je opotekal. — Spusti se v tek ter jo krene naravnost v gostilno pod lipo. Ondi se ustavi, se zakrohoče in zavpije: «Hoh', Nemci so zmagali.» — Vsi so obmolknili in pomilovali nesrečnega moža.

Tudi on je obmolknil ter začel jokati.

«Ne vstrašite se me, vaščani,» začne na novo, «nisem prišel prosjačit. Denarja imam več, ko vi vsi.» Na to zopet zdivja ter tolče z roko ob žep rekoč: «Tu ga imate.» — Iz žepa privleče tolar, vrže ga na mizo in vsklikne: «Iz vragovega zaklada je. Hoj, krčmar, vina, veliko vina, da pogasim peklenško žejo.»

Krčmar mu prinese polič vina.

Nesrečnež ga izpije v dušku, sede za mizo ter zahteva še pijače.

Zopet izprazne čašo v dušku; potem se nasloni s komolcema na mizo in podpira glavo z rokama. Zamišljen je obsedel, a družba ga je molčeč opazovala. Čez nekaj časa začne kakor v spanji na pol glasno govoriti: «Neumni Doljani mislijo, da rasto tolarji na tepkah. Moj Pepe jih je zaslužil. A Markec, ta hudobnež, je kriv moje nesreče. O, da bi ga bili Doljani obesili, ko je prvič prišel v našo vas! Barba, moja Barba! Ti si me svarila pred tem vragom, a jaz te

nisem poslušal. Mislil sem, da je dober človek, a sedaj vidim, da si prav imela. O angelj, prosi za me in za mojega sina.»

Sočutni Apnenčar se oglasi in reče: «Ubožec, božja roka te je hudo kaznovala.»

Nesrečnež se zopet vzdrami in pogleduje divje okolu sebe kakor bi koga iskal. Na to reče: «Tu nismo vsi! Kje je Markec?» — Obrne se proti vratim in zavpije obupno: «Tukaj je! — Še ne, zlodej, jaz sem še živ. Tu nimaš do mene pravice. Daj mi mojega sina, mojega Pepeta, mojo edino tolažbo, moj ponos, mojo srečo! Tega ti nisem prodal. — Dete, moje drago dete! Kakšno pa si! Kdo ti je naredil rano v prsi? In črna kri ti lije iz rane, lije in škropi do mene. — O, ne preklinjaj me, dragi moj sinček, jaz te nisem izdal Vrag, Markec, spusti otroka, on je moj! Ne zavijaj tako grozovito svojega obraza!»

Hipoma skoči raz sedež in zleti na cesto, kakor bi hotel koga prijeti. Grozovito vpije: «Vrag, spusti mojega Pepeta!»

Odkar je mojster Čelešnik zvedel, da je vojaško sodišče obsodilo njegovega sina in kupca Markca na smrt, zmedla se mu je pamet. V svojej norosti je letal po vasi in iskal svojega sina, katerega je hotel na vsak način dobiti.

Žalostno njegovo duševno stanje je postajalo vedno hujše in je baš priklopelo do vrhunca. — Nekoliko vinjen je bežal Čelešnik, kakor smo že omenili, na cesto ter dirjal vedno dalje in dalje.

Tisto noč Čelešnika ni bilo domòv. Stoprav drugo jutro so izvlekli iz ribnjaka Kolmeža mrtvo truplo nesrečnega moža.

V Doljanski kapelici je zapel mrtvaški zvon. Po Dolji se je hitro raznesla vèst o nesrečni smrti nekdanjega čevljarskega mojstra Čelešnika.

Ko so ga pokopali, molilo je pobožno ljudstvo na njegovej gomili: «Odpusti nam naše dolge, kakor tudi mi odpuščamo.»

✓
H. M. R.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIČNICA

00000479547

Kredba,